

Музично-Літературний Журнал
Bandura
Бандура

Year VII

ЛИПЕНЬ — 1987 — JULY
ЖОВТЕНЬ — 1987 — OCTOBER

Number 21-22

"БАНДУРА"

КВАРТАЛЬНИК

Видає Школа Кобзарського Мистецтва
в Нью-Йорку

РЕДАГУЄ КОЛЕГІЯ

Відповідальний редактор — Микола Чорний

Редакція застерігає за собою право скорочувати статті та правити мову. Статті, підписані авторами не обов'язково висловлюють погляди чи становище Редакції. Передрук дозволений за поданням джерела.

ВСІ МАТЕРІЯЛИ ДО РЕДАКЦІЇ
ПРОСИМО СЛАТИ НА АДРЕСУ

SCHOOL OF BANDURA

84-82 164th Street
Jamaica, N.Y. 11432

Графічне оформлення: В. Пачовський

"БАНДУРА"

A Quarterly Magazine Published
by the New York School of Bandura

The Publisher reserves the right to edit all submitted materials. Submitted articles, signed by the author, do not necessarily reflect the official views of the "Bandura".

УМОВИ ПЕРЕДПЛАТИ

Америка:

Річна передплата — \$13.00

Поодиноке число — \$6.50

Інші країни:

Річна передплата — \$14.00

Поодиноке число — \$7.00

SUBSCRIPTION PRICE LIST

U.S.:

Annually — \$13.00

Per issue — \$6.50

All other countries:

Annually — \$14.00

Per issue — \$7.00

ЧИТАЙТЕ — РОЗПОВСЮДЖУЙТЕ
ПРИЄДНУЙТЕ ПЕРЕДПЛАТНИКІВ

для

КВАРТАЛЬНИКА
„БАНДУРА“

ПЕРІОДИЧНІСТЬ ВИДАННЯ

квартальника
„БАНДУРА“
залежить тільки від Вас!

Subscription in U.S. Dollars only.

The Bandura Magazine is an important Quarterly Journal devoted to Ukrainian folk music. Urge your friends to subscribe today!

The Bandura Magazine cannot be published without your support

**МИХАЙЛО ПИРСЬКИЙ
З СЛ. П. ДРУЖИНОЮ АНАСТАЗІЄЮ
MYKHAILO PYRS'KYI WITH HIS LATE WIFE ANASTAZIA**

Культура кожного народу не може існувати без фінансової підтримки меценатів. Українці мають своїх меценатів, які щедро підтримують культурні організації.

До таких ми в перший мірі зачисляємо Михайла Пирського з Нью Йорку.

Вельмишановний Михайло Пирський спонзорував видання цього числа журналу. Цей княжий дар він зробив у пам'ять своєї Дружини Анастазії.

Дорогий Пане Пирський!

Від видавництва "Бандура", одинокого кобзарського журналу в цілому світі щире спасибі і наш доземний поклін!

Редакція журналу "Бандура"

A nation's cultural treasures cannot exist without financial benefactors. There are many generous benefactors who support our Ukrainian cultural organizations.

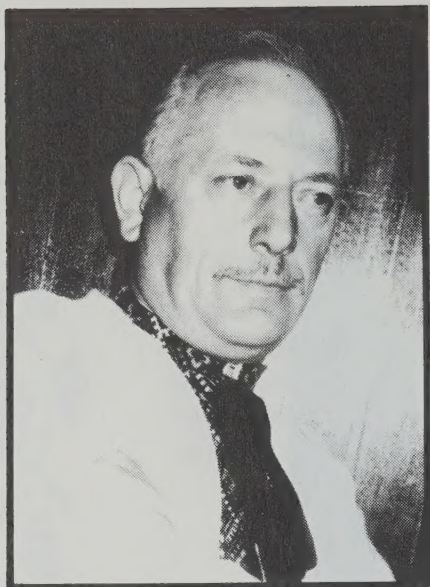
First among these is Mykhailo Pyrs'kyi of New York.

Mr. Pyrs'kyi generously founded this issue of "Bandura" magazine in memory of his late wife Anastazia.

Mr. Pyrs'kyi, on behalf of "Bandura" magazine the only Bandura magazine in the world, many, many thanks.

The editors of "Bandura" magazine

сл. п. ВАСИЛЬ КАЧУРАК
довголітній мистецький керівник
Капелі ім. Т. Шевченка в Буенос Айрес Аргентина

Дня 7-го лютого 1987 р. помер в Буенос Айрес, ВАСИЛЬ КАЧУРАК основоположник єдиної в Аргентині капелі ім. Т. Шевченка якої він був керівником на протязі 25 років.

Василь Качурак був сином зелених Карпат дійсним патріотом свого народу. До останнього дня був невтомним працівником кобзарського мистецтва. Незважаючи на свій похилий вік з бандурою на плечах, ровером їздив на проби бандуристів іноді по 8, а то й 10 миль. Вертаючись пізно до дому мав два рази випадки які завели його до шпиталю. Виздоровівши він продовжував кобзарські обовязки далі.

Грою на бандурі він захопився як до Аргентини переїхав з далеко-східного Шангаю відомий бандурист Осип Сніжний. Він з ним заприязнився після першого виступу його на одному із національних свят.

За короткий час на терені Аргентини появився другий знаний бандурист АНТІН ЧОРНИЙ. Внедовзі переїхав також до Буенос Айрес Юхим Приймак відомий майстер бандур. Всі вони мали величезний вплив на сл. п. В. Качурака, який від них багато навчився, а згодом при філії т-ва "Просвіта" зорганізував студію бандуристів яку по якомусь часі переіменовано на Капелю бандуристів ім. Т. Шевченка. Звичайно початки були нелегкі. По кількох роках капеля перестала існувати, але це був дуже короткий період. Дуже скоро вдалося організувати Капелю на ново і він став її диригентом-капельмайстром.

Капеля почала брати активну участь в різних національних святкуваннях. Скоро Капеля почала виступати перед чужинецькою публікою і тим самим просувати добре ймення для свого народу.

До його найбільш успішних завершень в останніх роках був виїзд на другий бік Аргентини до Обери Міссіонес і там перевести одномісячний курс гри на бандурі. Там він зустрів довголітнього культурно-освітнього референта капелі В. Каплуна, який в той час розмальовував церкву. Василь Качурак довго старався і врешті найшов талановитого різьбара з Волині Григорія Чабана який зробив йому десять чудових бандур для Обери.

Неописана радість зустріла В. Качурака як п. Чорний привіз понад 10 бандур, а в тому 1 малу для Капелі. Він неміг дочекатись приїзду Ю. Китастого щоб бути свідком великої переломової хвилини в житті Капелі. Нажаль бракувало всього кілька тижнів. Несподівана смерть перервала його мрії і бажання бачити дальший ріст Капелі яку він виніс на своїх плечах.

В особі сл. п. Качурака Аргентина втратила повністю відданого невтомного бандуриста для якого золотострунна бандура була його життям!

Він осиротив дружину Анну, довголітну членку проводу Капелі і добру бандуристку, а також двох синів.

ВІЧНА ЙОМУ ПАМ'ЯТЬ!

Ансамбль бандуристів "Діброва" в Місіонес, Аргентина. З правого боку: О. Береговий.

Марта Собенко-Сищук з бандуристами. Буенос Айрес.

ТАМ, ДЕ БАНДУРА Є НАЙБІЛЬШОЮ МРІЄЮ

Ті, що мріють про бандури, з позиченими інструментами, о. Цимбалістим по середині. З лівого боку М. Чорний.

Ентузіяст кобзарського мистецтва Микола Чорний, відколи його знаємо, є одержимий ідеєю плекання цього мистецтва і поширення його серед української спільноти всіма доступними вже від років засобами. Все ж тепер його ентузіязм, здається, дійшов до вершин, після того, як він двічі впродовж року відвідав Південну Америку і наших поселенців в Аргентині і Бразилії.

Горіючи тим ентузіязмом, він в редакції "Свобода" розповідає про ці поїздки, а передусім про тамошню українську молодь, для якої мати бандуру і вміти грати на ній — це вершок усіх мрій.

М. Чорний вперше поїхав у Аргентину і Бразилію в серпні 1986 року, головню із наміром відвідати керівника капелі бандуристів ім. Шевченка в

Буенос Айресі Василя Качурака, свого довголітнього друга. Разом з ним і при його допомозі переїхав поселення українців в Аргентині та Бразилії, і побачивши захоплення молоді тим нашим відвічним народним мистецтвом-грою на бандурі, заснував чотири кобзарські станиці і обіцяв здобути для них по 10 бандур для кожного. Цей його почин знайшов широку підтримку у нашого громадянства, і він в короткому часі зібрав 46 бандур. Наш гість з гумором розповідає про всі труднощі, які довелося йому переборювати, щоб ці бандури в якийсь спосіб перевезти і як він зумів переконати митних урядовців, що група пригальованих українських туристів до Південної Америки — це мистецька група бандуристів. Дарма, що в групі було більше музичних інструментів, як осіб 15-го січня 1987 року обіцяні М. Чорним бандури перелетіли з північного на південний континент без найменших труднощів.

Після гостинного і сердечного прийняття в Буенос Айресі, М. Чорний рішив відвідати провінцію Місіонес, яка є серцем українських поселенців в Аргентині. Тут завдяки парохів о. Орестові Карплюкові, ЧСВВ він мав змогу об'їхати всі більші скупчення українців та багато довідатися про їх важке життя. Це ж їхні предки з Галичини були тими, що корчували червону аргентинську землю та робили її пригожою до вжитку. Але вони та дальші покоління поселенців будували також церкви, дома для катехиток і народні дома. Оглядаючи це все по одному та другому березі ріки Парана, яка ділить Аргентину від Парагваю, М. Чорний подивляв велику культурно-освітню працю, яку виконують катехитки та Чин О.О. Василіян і в якому патріотизмі вони виховують ту українську молодь. Саме ця молодь в Південній Америці варта якнайбільшої нашої уваги, каже М. Чорний, вони горнуть до освіти і треба давати їм можливість цю освіту

Ю. КитастиЙ веде хорову пробу у Прудентополі.

Сопілчани в Прудентополісі з Єпископом Є. Кривим і М. Чорним.

здобути, а не залишати їх тільки в сільському господарстві. Вони своїм чистим патріотизмом захоплюються всім, що українське, а вже особливо співом, музикою, танком, мистецьким словом.

М. Чорний підкреслює, що у такій далекій провінції як Місіонес він в кожному більшому місті бачив пам'ятники Т. Невченкові, всюди розвиваються церкви обох віровизнань, народні дома. У своїй поїздці М. Чорний зустрів такий парадокс як у Пасадос, Парагвай, де велику освітню та релігійну працю серед українців веде священник о. Омелян Редніх, німець з Кельну, який щорічно їде до свого родинного міста і там серед німців збирає гроші, щоб будувати українські церкви, і вже збудував шість при їхній допомозі.

Розуміється, відвідуючи українські поселення, М. Чорний з радістю зустрічав українську молодь захоплену можливістю гри на бандурі і тому, де лише було можливо, закладав кобзарські станиці. Але якою радістю і здивуванням було для нього, коли невтомний у своїй пастирській праці о. О. Карплюк заскочив його у місті Оберрі, провінції Місіонес, справжнім кобзарським табором молоді, яку навчав гри молодий бандурист Олесь Береговий а бандури виконав у Буенос Айресі відомий різьбар Чабан. В цій же самій місцевості зустріла нашого подорожника ще одна несподіванка — місцеву катедру розмальовує саме мистець Каплун, що колись був редактором відомого журналу членів Першої Української Дивізії п.н. "Оса".

Після повного вражень перебування в Місіонес М. Чорний відвідав Куритибу у Бразилії, де був під опікою Єпископа Єфрем Кривого, якого знав вже із своєї першої подорожі, та є його великим звеличником, як також сестри Єпископа Мирослави, що є головною директоркою інтернату в Прудентополісі.

Там на кожному кроці зустрічали його ентузіясти гри на бандурі, але цих бандур він не привіз стільки, щоб бодай частинно заспокоїти запотребування і це було чи не одним із найважчих переживань його подорожі. Не лише бандура є серед дітей найбільшою мрією, його зустрів також гурток сопілчан, яких навчає гри молодша сестра Владики Кривого Ізабелла, і до якого бажає прилучитися ще принаймні 30 дітей, але треба їм сопілок.

Коли М. Чорний вручив 10 привезених бандур для інтернату, показалося, що десятки українських дітей в Прудентополісі чекають нетерпеливо на бандури і можна легко створити капелі по 50 осіб, коли б були фонди та бандури. Щоправда, в Куритибі живе майстер Іван Бойко, який сам виконав вже 38 бандур і вчить гри, але це крапля у морі. Там треба широкої помочі з Північної Америки, уважає М. Чорний, і він з питомним йому запалом вірить, що українська спільнота відгукнеться. Ось, розповідає він нам, відомий підприємець Микола Бойчук зі Самерсет, Нью Джерзі, сам один спонзорує навчання для 60 українських дітей в Прудентополісі, а тепер саме через М. Чорного передав туди 10 бандур. Наш гість є певний, що таких добродіїв може бути більше.

Він інформує, що незабаром його слідами по Аргентині і Бразилії вибирається Юліян Китастиї. Є, отже, нагода повезти в Південну Америку знову бандури, щоб передати їх тим українським дітям, для яких не авто, не комп'ютор, а старий український музичний інструмент є найбільшою мрією, яку вони мають.

Преосвященний єпископ Кривий і М. Чорний з фронту резиденції.

БАНДУРА В УКРАЇНІ СЬОГОДНІ

СТАТТЯ 4 1987 р.

З того часу як я написав попередні свої статті про стан бандурного мистецтва в Україні децю змінилося, а дечого можна і додати. Зараз стало легше придбати концертну бандуру виробництва Чернігівської фабрики але справа зараз гірше стоїть відносно якості інструментів. На жаль Чернігівська фабрика музичних інструментів з кожним роком почала виготовляти все гірші за якістю звуку бандури, а це в основному пов'язано з якістю матеріалу та спрощення деяких деталей у конструкції самого інструмента.

Верба котра була використовлена для виготовлення корпусу чернігівських бандур комерсійно не вирощується, і коли запаси котрі легко можна було здобути були використовані тоді стало трудніше діставати відповідної сировини для виготовлення коряків бандур. Почали шукати інші породи дерев котрі на жаль, не давали ту м'якість звуку. В зв'язку з тим що в деяких інструментах деки тріскали коли інструменти падали в руках дітей та в транспорті, вирішили збільшити рипи чи то пружиги котрі скріплюють деку та скомбінували їх з упорами котрі раніше не зачіпали деку. Це значить що сучасні бандури не мають ті упори і делікатні рипи котрі мали попередні інструменти а це вплинуло і на звук.

Василь Герасименко, професор бандури Львівської Консерваторії і мабуть найкращий майстер бандур в Україні сьогодні бачив цю проблему ще 30 років тому і тоді почав приготувати нову бандуру котру він назвав **Львівською**. Ця бандура відрізняється від Чернігівської бандури в тім що вона склеєна з кусочків явора що виявляється комерсійною поробою деревини. Інструмент виготовлений по стилі скрипок — легенький і зручний. Герасименко також виготовив концертний варіант з механікою котра на багато більш вдосконалена чим механіки в Чернігівських бандурах.

Трудність на жаль, полягає в тім що майстри втікають від такої ювілірної роботи і не цікавляться працювати добросовістно на фабриці. Концертні бандури тепер ручно викінчує сам Герасименко виправляючи брак котрий пропускають робітники в майстерні. Трудність також лежить в тім що надзвичайно трудно було освоїти виробництво нової техніки у фабричних умовах. Не допомогло і тим що вже вісім років фабрика чекає на спеціальні станки для виготовлення деталей механіки.

Сама механіка без бандури коштує 700 карбованців зробити а фабрика продає бандури за 500.

Зараз прийняли на виробництво спрощений варіант в повному концертному так і в дитячому вигляді. Нові інструменти чекають замовлення. Фабрика тепер

також принімає замовлення на такі бандури з закордону. Інструменти зараз найкращі і найдосконаліші котрі можна купити на Україні масового виробництва. Одинокі інструменти котрі краще звучать це авторські інструменти самого Герасименка але їх надзвичайно трудно дістати хоч може з травня 1987 з приходу нових законів відносно продажу товарів ручного виробництва то почне він знову сам інструменти виготовляти.

Мельниці-Подільська фабрика, чи то майстерня, перестала бандури виготовляти. Поперше їхні інструменти були змішені використовуючи деякі риси Львівської а також і Чернігівської бандури. На жаль інструменти не мали механіки для перестроєння в різних тональностей такщо не мали попит між професіональними бандуристами.

Київська капеля бандуристів поступово приготавлиється на виступи в Канаді. Вже підписали контракт з емпресаріо на перебування капелі в повному складі з концертами в Саскатуні під час зимової олімпіади в січні 1988 р. В минулих двох роках капеля була на виступах в скороченому вигляді в Югославії, Німеччині та в Аргентині. Це перший раз що капеля бандуристів з України виїжджатиме в північну Америку хоч до такої подорожі приготавлилася Полтавська Капеля бандуристів ще в 30-тих роках. Тоді хоч контракт був підписаний і завдаток заплачений і навіть оголошення подано в журналі "Музика Масам", Капеля не поїхала з виступами. З Капелю має такоож їхати відомий соліст Київської опери Анатолій Солов'яненко.

Крім цього, Капеля випустила чергову платівку з участю Анатолія Солов'яненка що дуже швидко стала рідкістю в Києві. Зараз приготавлиють до друку іще одну платівку Анатолія Солов'яненка в супроводі Капелі бандуристів а також платівку з участю народної артистки СРСР Марії Стефюк. Зараз також працюють над записом нової платівки оригінальних творів Платона Майбороди спеціально написані для Капелі бандуристів.

Варто теж згадати що студія при капелі бандуристів змінило своє обличчя. Тепер тільки хлопців приймають до студії бо дуже мало бандуристів чоловічої статі на Україні і трудно поповнити склад капелі. Студійці вчатьс 2 роки і одержують стипендію в сумі 20 карбованців на місяць та безплатний гуртожиток.

В минулому році (1986) вийшла перша платівка інструментальних творів для бандури які записав Константин Новицький. Ясна річ що трошечки запізнена після першої платівки Віктора Мішалова котра вийшла в Канаді ще в 1982 р. Новицький блискучий бандурист, випустник Київської консерваторії, основоположник Вокально Інструментального ансамблю "Кобза" та зараз соліст Київської державної Філармонії.

На платівці записано Думка В. Барвінського, Прелюдія і Фуга для бандури з третьої сюїти Миколи Дремлюги, Концертний етюд Константина М'яскова, Варіації на російській народній пісні "Пряха" М. Висоцького. Елегія Миколи Лисенка, Ноктюрн М. Глінки а також Соната в До мажорі Дмитра Бортнянського.

Платівка ця подія в бандурному мистецтві але шкода що обкладинка була надрукована і описана по російськи. Записи були зроблені в 1984-85 рр. Тираж 1500 примірників.

На початку 1987 р. вийшла платівка талановитої бандуристки Галини Менкуш. Вона одна з найсильніших бандуристів на Україні сьогодні не лише в

галузі інструментальної музики але і вокальної. На платівці записані декілька інструментальні твори в народному пляні а також пісні та епічні думи-пісні котрі для неї розписали деякі композитори. Галина Менкуш вихованець Львівської консерваторії по клясу бандури Василя Герасименка і грає на концертній Львівській бандурі з механікою для перестройки що ручно виготовив сам Герасименко. Обкладинка описана по Українськи і взагалі має більш український народний кольорит.

Всі твори наспівані по українськи або написані українськими композиторами. Запис був зроблений в 1985 р. Тираж 1000 примірників.

В 1986 р. помер відомий бандурист і блискучий виконавець українських кобзарських дум Федір Жарко. На його місце виступає Генадій Нещотний парторг Капелі бандуристів, а тепер народний артист України.

В Києві далі продовжують розвивати техніку. Самі найсильніші бандуристи в Києві це Лариса Дедюх, Тanya Лобода, Любов Валерко та з аспірантів Людмила Коханська-Федорова. В Києві зараз мають приймати ще двох аспірантів з Західної України, Олю Герасименку та Мирославу Кардаш.

Відкривається з 1987 навчального року кляса гри на бандурі в Одеській консерваторії. Це означає що тепер викладають гру на бандурі в Львівській, в Київській та в Одеських консерваторіях а також в Харківському та Київському інституті Культури. П'ять вищі навчальні заклади.

В цьому році святкують своє 60 ліття Сергій Баштан, а також Василь Герасименко. Для Сергія Баштана відбувся величавий концерт в малій залі Київської консерваторії. Крім ряд похвальних привітів відбулися виступи найкращих випускників консерваторії, а також виступ капелі бандуристів. Про мистецький шлях професора Київської консерваторії пізніше буде докладніша стаття.

В Києві в будинку Музей Культури та Етнографії на вулиці Енгелса недалеко від Консерваторії зараз відбувається виставка понад 40 бандур різних майстрів та року виготовлення. Більшість інструментів були змайстровані в 20-му столітті хоч деякі були до-революційні інструменти. Найцікавіші це інструменти і креслення Івана Скляра. Через ті креслення і зразки видно експерименти і досліді котрі майстер переходив для удосконалення сучасної Чернігівської бандури і найновішої Київсько-Харківської бандури котру він так і не встиг удосконалити як слід для масового фабричного виробництва.

Зараз деякі ентузіясти та любителі старовини стараються відкрити кобзарський клуб при Товаристві Охорони Пам'ятників культури. Завдання товариства це плекання стародавніх традицій кобзарства. Якщо вони зможуть зреєструватися так як слід то тоді почнуть видавати журнал подібний до нашого журналу "Бандура" а також приміщення і можливість офіційно вести переписку з організаціями закордоном.

Це менш-більш все що зможе зацікавити закордонного бандуриста що я зафіксував.

УКРАЇНСЬКЕ КОБЗАРСТВО

В історичному розвитку українського кобзарства можна відрізнити кілька періодів. Коли з'явилися в нас інструменти, що згодом перетворилися на сучасну бандуру, та на який час припадають початки кобзарського мистецтва, невідомо. Є лише випадкові відомості, що кобзарське мистецтво почалося приблизно в 16 віці, і навіть скорше. В літописах та в прегарному творі "Слово о полку Ігоря" з 12 в. маємо звістки про народніх співців Бояна та Митусу. А в Софійському соборі в Києві зберігся чи не найдавніший малюнок бандуриста, що його бандура своїм виглядом дуже нагадує італійську лютню. Деякі вчені здогадуються, що кобза прийшла до нас із Сходу, а бандура з Заходу. Треба знати, що колись були це два різні інструменти, які пізніше злилися в один, а подвійна назва лишилася й далі — кобза й бандура. Інші знову думають, що українська бандура стоїть у звязку з південно-словянською "пандурою", що могла туди зайти за посередництвом Візантії з арабсько-перського Сходу.

У всякому разі час до 17 віку можна б уважати за первісний період кобзарського мистецтва на Україні, період перших його несміливих кроків, а періодом найбільшого й найкращого розцвіту кобзарського мистецтва є XVII та XVIII віки, себто час найбільшого розцвіту козацького життя на Україні. За цієї доби кобзи-бандури широко вживали різні верстви людности — фахові співці й прості козаки та тодішня шляхта. Це був тоді на всій Україні улюблений музичний інструмент, що більше, це була навіть свого роду військова "зброя", бо колишні кобзарі своїми співами закривали козаків до хоробрости й відваги в їх геройській боротьбі. Сліпих музик приймали теж на військову службу й давали їм платню нарівні з козаками. На кобзі грали навіть дівчата, а вже козак так і не розлучався з кобзою ні в чистім полі, ні на смертельній дорозі. Через те звали у деяких думках бандуру теж "подорожньою". По давній традиції й гайдамацькі відділи водили з собою кобзарів. У т. зв. "коденській книзі" є звістка, що в 1770 році поляки покарали смертю за участь і заклик до гайдамацького повстання проти шляхти трьох кобзарів: Прокопа Сарягу, Михайла Сокового зятя й Василя Ворченка. Є згадка про гайдамацького бандуриста Рихліївського, званого Бандуркою, що спершу служив при київському генерал-губернаторі Леонтієві, потім перейшов на Січ, а опісля пристав до гайдамаків.

Яким улюбленим та поширеним серед козацтва інструментом була кобза, показують старинні картини, що представляють все козака з кобзою. А між віршованими написами на цих картинах стрічаються такі слова, що вказують, чим була кобза для козака. Напр. на одному з таких образів читаємо такий віршик:

"Струни мої золотії, заграйте мні стиха
Ачей козак нетяжище позабуде лиха".

Полковник Семен Палій, ідучи на заслання на Сибір, бере з собою улюблену кобзу й розважає нею свою тугу:

”Прийшов пан Палій додому да й сів у наміті,
На бандурці вигравас: ”Лихо жити в світі!”

Все це показує, що заки кобза-бандура стала товаришкою мандрівного співця, належала до предметів козацького вжитку. Був ще й окремий тип кобзарів, т. зв. ”військових кобзарів”, що входили в склад військової музики; набиралися вони з нездатних до бою козаків. На кобзі грав теж гетьман Мазепа.

Від тодішніх часів залишилося багато різних пісень, де оспівується кобзу та багато малюнків (козак Мамай) козаків із кобзою. Численні зображення кобзарів-козаків були не тільки на картинах, дверях чи стінах світлиць, але й на вуликах та на днищах скринь.

Російські царі, польські королі та шляхтичі, українська військова старшина дуже часто тримали в себе бандуристів, а то й цілі кобзарські оркестри. Деякі бандуристи навіть багатіли через свій кобзарський хист. Так пр. на царському дворі жив бандурист-сліпець Любисток. Він дуже сумував на чужині і 1731 р. втік був на Україну. Але на приказ цариці його зловили, повернули до царського двору, багато обдарували (він пізніше купив собі масток на Лубенщині) й надали йому титул ”двора єя імператорского величества спевальной музики тенориста, і російський дворянин”. Отже кобза-бандура захоплювала й очаровувала найрізніші верстви, від убогих козаків до королів та царів. А у 1738 р. був виданий наказ заснувати в Глухові музичну школу, де учнів мали навчати теж і кобзарського мистецтва.

Та коли під тяжким гнетом московських царів зникало давнє козацтво, занепадало економічне й культурне життя України, разом зачало хилитися до упадку й зводитися на нівець і кобзарське мистецтво. Воно поволі тратить ту пошану й популярність, яку мало давніше. З кінцем 18 ст. наступає **жебрацький період** українського кобзарства. Тепер бандурою користуються каліки-сліпці, випрошуючи собі милостиню. Ці жебраки гуртувалися в своїх кобзарсько-лірницьких фахових організаціях — братствах, які мали певні звичаї, обряди, закони й свою мову, що називалася ”лебійська”. (Рештки такої організації залишилися ще й досі поміж сучасними українськими жебраками).

Серед цих жебраків-бандуристів були й правдиві народні артисти, як наприклад **Архип Никоненко, Андрій Шут, Терешко Пархоменко, Михайло Кравченко, Гнат Гончаренко** й найвизначніший із поміж них **Остап Вересай**.

Остап Вересай співав із правдивим глибоким захопленням: ”Не вважаючи на свої старі літа, підчас виконання українського козачка пішов навприсідки і вся його постать вогненно палапа невдержною жагою”. Вересая, коли йому доходило 70 літ, відшукав П. Куліш, що записував народні думи від усяких кобзарів. Куліш подав і ближчі відомости про українських кобзарів, бо до того часу ніхто з відомих збирачів українських народніх пісень не поцікавився самим життям кобзарів.

Вересай походив із кріпацької родини зі села Калюжинець Полтавської губернії, де жив його батько сліпий музикант, що заробляв грою на скрипці. У 4 році життя Остап Вересай осліп, а від 15 року вчився у різних кобзарів. Діставши ”визвілку” оженився й жив якийсь час спокійно. Пізніше покинув рідну хату через родинні непорозуміння і пустився на кобзарську мандрівку по ярмарках та празниках. Тоді то зійшовся він із Кулішем. Згодом кобзар оженився вдруге й вже більше не ходив по ярмарках, щоби не наражатися на пересліду-

вання поліції, що карала кобзарів як звичайних волоцюг. Докладний життєпис Вересая зладив О. Русов, а характеристики його музикального засобу враз із нотними записами мельодій М. Лисенко, тексти пісень та дум, що їх він співав, записали Русов і Чубинський.

До цьогож роду мандрівних кобзарів-бандуристів, або, як їх інакше називають, кобзарів-жебраків, належали й інші два визначні мистці — **Архип Никоненко** та **Андрій Шут**.

Архип Никоненко, що походив із міста Оржиці на Полтавщині, був сліпцем і вештався зі своєю п'ятилітньою донечкою по хуторах, де заробляв теж плетенням шнурів. Куліш каже, що це була правдива поетична вдача, прекрасний тип кобзаря-співця з Божої ласки. Сидячи в хаті, Никоненко грав собі сам, хоча й ніхто його не слухав, а нераз то й у ночі вставав грати. У свій спів та гру вкладав усю свою душу. Никоненко співав стало 6 або 7 дум, які Куліш встиг записати.

Андрій Шут походив із Олександрівки Сосницького повіту на Чернигівщині. Від нього записав Куліш найкращі думи про Хмельниччину. На 17 році життя Шут осліп через віспу. Засвоївши собі бандурну гру, Шут став улюбленим музикою й співцем на увесь Сосницький повіт та випускав із рук бандуру хіба в піст. Співав релігійні псалми, історичні думи й пісні, що їх цинив дуже високо, як правдивий переказ старовини.

Не меншої слави зажили кобзарі-бандуристи **Хведір Холодний** та **Іван Кравченко-Крюковський**. Холодний був правдивий артист. Всі, хто його чув, запевняють, пише Я. Юрмос, що темпераментністю й чулістю свого співу та майстерністю гри він був понад усіх кобзарів. Та він був дуже нещасливий. Не мав ніякого притулку, цурався людей, а ночував десь під тином або в хліві чи рові та буряні, дуже піячив і пропивав усе, що заробив.

"Пан майстер **Іван Крюковський Кравченко**" — голова кобзарсько-лірничої організації, що його всі кобзарі величали "великим кобзарем", походив із кріпаків (ур. 1820 р.) дідича Крюковського (звідти й прізвище кобзаря). Був спершу у дворі для послуги молодому дідичеві, що тяжко над ним знущався, а в 15 р. життя почав тратити зір. Мати віддала його на науку до сліпця-кобзаря, свояка Кравченка, що вийшов зі школи старого зінківського кобзаря Хмельницького. В часі своєї мандрівки Кравченко зійшовся з Никоненком, Шутом Вересаєм. Ставши самостійним кобзарем, одружився, діждався численної родини, а заробляючи плетенням шнурів і упряжі, придбав ґрунт і хату та й перестав ходити по ярмарках, бо "люди, як говорив, старих пісень не слухають". Умер 1885. Співав 12 дум.

Вересай і Крюковський не були останніми кобзарями, як це загально думали в 1870-80 роках, бо пізніше жили ще на Україні кобзарі, що вийшли з старшої школи та доховали давню традицію аж до останніх часів перед війною 1914 р. До них належить **Михайло Кравченко**, що вчився псалмів у кобзаря Самійла Ясиного. Думи вчився співати Кравченко у славного кобзаря, про якого ми вже згадували, **Хведора Холодного**. Спочатку Кравченко заробляв співом і грою в себе в Сорочинцях, у Миргороді та поблизу, а пізніше їздив до Харкова, Катеринослава, Одеси, тощо. Був також у Москві, де пробували схопити його голос на фонограф. Одначе гаразду не зазнав. Мусів ще заробляти, як і всі попередні кобзарі, плетенням шнурів.

Найстаршим кобзарем ХХ ст. був **Гнат Гончаренко**. Батьки були кріпаками в слободі Ріпки Харківського повіту. На 12 році життя осліп, а в 20-му році вчився у кобзаря Кулибаби. Заробляв по ярмарках, головню в Харкові та Куряжі, поки ще поліція не переслідувала кобзарів. Жив у Чубаєнковім хуторі недалеко Харкова, а потім у свого сина, залізничного робітника в Севастополі. Його знала теж Леся Українка, що про нього висловлюється дуже прихильно.

Зчасом кобзарство почало занепадати, до чого причинилися передусім переслідування поліції, що арештовували кобзарів, проганяла їх, уважаючи кобзарське мистецтво за недозволений спосіб зарібку. Учені навіть думали, що кобзарське мистецтво цілком загибає. Але показалося, що ще не так погано. В 1902 р. відбувся у Харкові ХІІІ Археологічний з'їзд, де виступало 14 народніх музикантів, а серед них сімох бандуристів. Місце кобзарів давньої школи починають займати кобзарі новішого типу, що переймають пісні й думи або з устного переказу, або від письменних людей, чи з друкованих збірників. Так починається **новий період** кобзарського мистецтва. Тепер з'являються кобзарі вже не сліпі, але видющі, що грають на кобзі вже на концертній сцені. Це є т. зв. кобзарі-інтелігенти. Вони часом навіть творять музику до бандури. У цій добі можна відрізнити два напрями. Перший додержується, щодо способу виконання, давнього народнього кобзарського мистецтва, себто опирається переважно на традиціях старших кобзарів-мандрівників. Другий натомість відкидає старі тардиції й намагається впровадити бандуру до ряду концертних інструментів. До першого напрямку з визначніших належав **Опанас Сластіон**, що займався теж дослідями давнього кобзарства, в другім найвизначніший був **Гнат Хоткевич**, що між ін. зорганізував виступ кобзарів на ХІІ Археологічному з'їзді в Харкові.

Цей новий період тягнеться приблизно до 1922 р., але не був він періодом рівномірного зміцнення кобзарства. Розвиток кобзарства, що проявився по 1905 р. припинила світова війна. На початку 1917 року кобзарство трохи віджило, та вже давнішої уваги суспільства на себе в той час звернути не могло. За цей період деякі кобзарі, крім своєї мистецької роботи, провадять теж громадську діяльність. Таким був на Київщині кобзар Митяй, що загинув від німців за протигетьманську і протинімецьку агітку.

Не мало теж працював на громадянському полі відомий кобзар Слобожанщини **Іван Кучучура-Кучеренко**, що своєю артистичною грою та прегарним співом добув собі широкий розголос. Походив із села Мурхви Богодухівського повіту на Харківщині. За большевиків Кучеренко був якийсь час учителем гри на бандурі в драматичному театрі ім. Лисенка.

В 1918 р. в Києві засновано першу кобзарську оркестру. Вона спершу не була сталою, бо частенько таки припиняла свою роботу, не маючи ще виразної мети. Часто ще й тепер можна було стрінати кобзарів-мандрівників, але вони вже переводилися. Та незабаром в Києві, Харкові й Полтаві було вже три кобзарські оркестри.

Деякі кобзарі-мандрівники заходили з Придніпрянщини й до Галичини. Це були дуже часто емігранти. На львівській сцені виступали кілька разів, та об'їздили майже цілу Галичину й Волинь, заробляючи на прожиток. З них визначніші були **Данило Щербина** та **Євсевський**, колишні вояки Наддніпрянської Армії, популярні серед публіки своїми веселими, утішними піснями.

Гнат Хоткевич

Загальна редакція В. Мішالова

Фотографії Е. Кульчицького

БАНДУРА ТА ЇЇ МОЖЛИВОСТІ

ЧАСТИНА П'ЯТА

ТРЕМАЛА

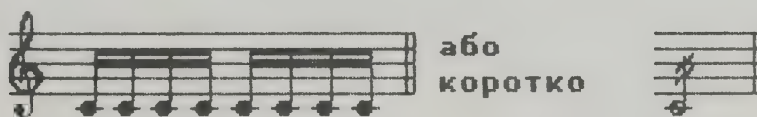
Цей прийом має на бандурі багато варіантів.

А. ОДИН ЗВУК

а. Одним пальцем однієї руки

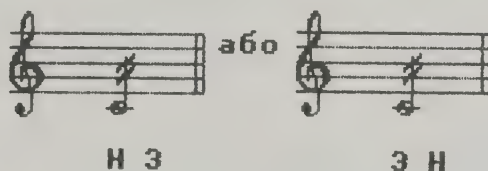
1. Звичайне кидання в бистрому темпі.

Приклад 17

2. Рух пальця туди й назад, тобто в з і н

Приклад 18

3. Рух в той і інший бік, поставивши ніготь паралельно до струни й упоперек.
4. Ковзання по струні, майже положивши палець на неї, рухаючи рукою туди і назад. Це дає певний тихий шелест. Означається він словами: "Не відриваючи" тобто не відриваючи від струни.
5. Рух великим пальцем, коли він поставиться майже лежма боком і бере самою коло нігтевою частиною (може брати, сам не рухаючись, і може брати власним рухом).
6. Рух з і н зафіксовується пальцем. Палець 2-й, звичайно фіксується першим, а 1-й другим. При цьому способі ніготь працює як медіатор, даючи мандоліновий характер звучання, бо тоді палець працює як медіатор (плектр).

Приклад 19 Фотографія.

7. Рух з і н, коли 2-й палець зафіксовується першим і третім.

б. Двома пальцями однієї руки

8. Першим і другим і взагалі в комбінаціях із першим, тобто 1-3, 1-4, 1-5. Все це будуть різні звучання, бо пальці вже по інакшому стоять по відношенню першого.

9. Ті комбінації, але починає не перший палець 2-1, 3-1, 4-1, 5-1.

10. Комбінації з другими 2-3, 2-4, 3-5, і так само, починаючи не другим.

11. Комбінації інших пальців у таких же змінах.

в. Трьома й більшим числом пальців однієї руки

Цей вид тремолування дуже близький до гітарного прийому і вимагає розвинутої техніку правої руки для чіткого і чистого грання в темпі.

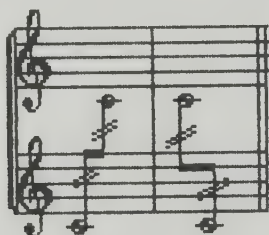
12. На тріолах пальцями 1-2-3, а так саме 3-2-1. І всі можливі сполучення з першим пальцем.

13. Сполучення інших пальців.

г. По одному пальцю обох рук

14. Всі відтінки, доступні одному пальцеві тепер робляться двома руками. Це є типове для бандури тремоло на одній ноті. Робити його можна з лівою рукою в (З), але краще в (П). Можна комбінація і в н. Пишеться воно різними способами, наприклад:

Приклад 20

Перший спосіб показує, що починає права рука, другий — що починає ліва. Можна писати:

Приклад 21

і це теж означатиме, що ви одну ноту берете двома руками, значить тремоло; при цьому способі, коли ви хочете означити якою рукою починаєте, то ставите цифри 1/2 або 2/1

І нарешті все писання можна привести в одну систему лінійок, означався тільки, що виконується двома руками.

Б. ДВА ЗВУКИ

а. В Перебій

15. Гра одним пальцем. Вона може щось дати подібне до тремоло, лише на близьких інтервалах.

16. Двома пальцями двох рук. Це вже на будь-якому інтервалі. Ліва може і в (3) і в (II).

17. Двома пальцями однієї руки, так як і попередньому. Пальці можна комбінувати як завгодно, так я і вище.

18. Два пальці однієї руки й два пальці другої руки. Ясно, що такий рід тремоло можна робити не на одному інтервалі, а на яких завгодно; інтервал для однієї руки можна брати один, а для другої — інший, ставити на різному віддаленні. Словом дуже багато своєрідних комбінацій.

19. Три пальцями однієї руки.

20. Два пальці однієї руки й один другої. Тут можливі різні варіанти. В даному разі лівої взято ноту ДО першої октави, але ясно, що це може бути велика нота, навіть досить віддалена скажімо на октаву, або навпаки — дуже близька, скажімо секунда. Так само для правої взяти терцію; очевидно це може бути який завгодно інтервал. В данім разі два правої і один лівої. Можна навпаки — два лівої й один правої, й усі ті комбінації.

21. Два пальці однієї руки рухаючи в з і н. Палець 2-й, звичайно фіксується першим, а 3-й можна фіксувати або залишати вільним. При цьому способі нігті працюють як медіатори, даючи мандоліновий характер звучання.

Приклади 22 і 23. Фотографії

б. Одна рука грає акорди, а друга — в перебій

22. Одним пальцем у перебій. Цей палець може брати які завгодно звуки, а два, що йдуть акордом, який завгодно інтервали. Розпочинати може права, або ліва. Акорд теж може грати права або ліва.

23. Два пальці у перебій.

24. Можна цей штрих брати не двома руками, а однією. Всі ці варіанти розпочинати можна не з першої ноти, а з другої. Інтервали, очевидно, знов можуть бути які завгодно.

в. Обидві руки виконують акорди

25. Тут теж можна міняти інтервали між нотами акорду і між самими акордами, а також міняти руки.

В. ТРИ ЗВУКИ

а. Два разом, один в перебій

26. Наприклад ДО-МІ беруться разом, а СОЛЬ в перебій. З лівої одна нота. Можна брати де завгодно. Можна брати разом з акордом, або разом з окремою нотою.

27. Дві ноти лівої одним пальцем в перебій: двома пальцями в перебій.

28. Дві ноти лівої разом, а правою 1 ноту.

29. Три ноти лівої: а. всі в перебій; б. дві разом, а одна в перебій; в. три разом.

Дві ноти правої можна сполучати різними комбінаціями: ДО-МІ-СОЛЬ, ДО-СОЛЬ-МІ, МІ-СОЛЬ-ДО; розпочинати ще ДО-МІ-СОЛЬ, МІ-ДО-СОЛЬ, СОЛЬ-ДО-МІ.

б. Три звуки разом

30. Три пальці однієї руки рухаючи в з і н. Пальці 2, і 3 фіксуються першим, а третій залишається вільним. При цьому способі нігті працюють як медіатори, даючи мандоліновий характер звучання.

31. Праву руку можна сполучати з лівою:

а. З одним пальцем, коли він бере одну ноту

б. З одним пальцем, коли він бере дві ноти в перебій

в. З двома пальцями, коли вони беруть в перебій

г. З двома пальцями, коли вони беруть разом

г. З трьома — всі в перебій

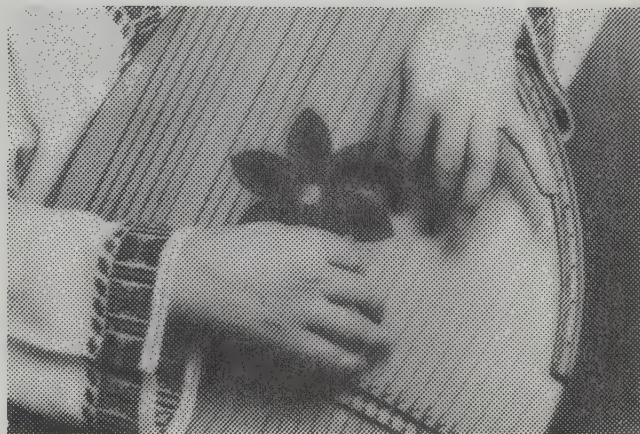
д. З двома разом і одним в перебії у всіх варіантах

е. З трьома лівої — разом

Приклад 24

Приклад 25 Фотографія

Очевидно всюди, де ми говорили — ”права-ліва”, можна говорити й навпаки — ”ліва-права”. Користуючись з легкої можливості перекидання рук на бандурі харківського типу, можна вживати тремоло на більш-менш віддалених інтервалах.

ІІ ГЛУШЕННЯ СТРУН

Ця особливість бандури дуже цікава. Річ полягає ось в чому. Між двома нотами чи акордами правої руки, вставляється нота чи акорд лівої. Наприклад:

Приклад 26

Тепер поглянемо що станеться, коли лівою перебирати не на половині, адесь ближче або до тої, або до тої ноти, тобто:

Приклад 27

Приклад 28

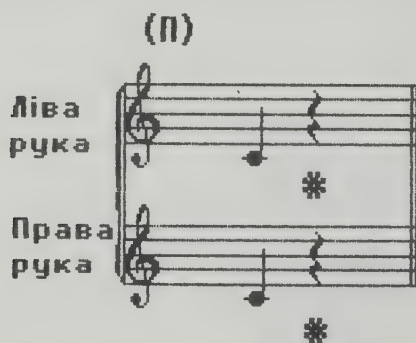

У першому випадку звуки правої заглушаються, а більше буде чути ліву, а другім, навпаки — заглушається ліва й більш чути праву. Очевидно, ступінь наближення лівої до того або іншого акорду буде давати більший чи менший ефект глушіння, і коли ми присунемо ліву руку, скажім в першій варіанті, зовсім близько до правої, то дістанемо цілковите приглушення: ліва рука, в даному разі зіграє роллю демфера.

Приглушення можна робити тією ж рукою: узявши ноту чи акорд, зараз же покласти руку назад; від шкороности, з якою буде покладена назад рука, буде залежати характер приглушення долонею і вся дека — рукою.

Глушіння позначається маленькою зірочкою в паузах або в кінці фрази, речення чи твору.

Приклад 29

Деякі винахідники пробували для приглушення робити ножний демфер. До такої вигадки можна поставитись тільки негативно.

Бандура — це інструмент з коротким звуком і спеціальний глушитель

просто не потрібний. Найдовші струни — басы, але й вони не так уже довгі й глушителя теж не потребують. Арфа має вдвоє довші струни, має ножні педалі, отже здавалося би там поставити демфера просто й легко, але й там обходяться без глушника. На басах пасажів бистрих не грають, а при повільних, в разі потреби, можна приглушити рукою. Коли ж заграти швидкий пасаж і хотіти уникнути довгого звучання, то нога фізично не поспіє за рукою.

Далі буде

Частина 6-та про Арпеджіо і Арпеджіато та Мелізми

Редактор висловлює щире подяку Едуардові Кульчицькому (Мистецькому керівникові Школи гри на бандурі в Сідней Австралії) за допомогу з фотографіями.

ВСЛІД ЗА БАНДУРАМИ ДО ПІВДЕННОЇ АМЕРИКИ

Тим разом початок поїздки був невідомий. Невідомий тому, що з Нью-Йорку ми везли більше бандур як туристів. Крім того — малі бандури, цимбали електричні настроювачі та різного роду кобзарське приладдя. На летовищі я відважно представив всіх як мистецьку групу, яка буде концертувати по всій Аргентині. На наше здивовання головний керівник Аргентинської лінії поставився до нас дуже прихильно. Всі бандури від нас забрали до алюмінійового контейнера, в моїй присутності запечатали, а всіх "артистів" запросили до першої кляси на прийняття. Настрій в усіх був високий не тому, що могли їсти і пити що там було, але були радше заскочені такою несподіванкою. На тому не скінчилось. Приїхавши до Буенос Айрес, на нас там чекали також. Допомогли відібрати речі поза чергою і таким чином оминули ми всі формальності.

Над вечір ціла Астор тура поїхала на близьку чудову Сумівську оселю "Веселка". Там відбулося традиційне аргентинське печення м'яса. В Аргентині тепер літо, повно дівчорі різного віку на таборах. Сама оселя — краса! Повно різнородних дерев. Пізніше на прийнятті ми довідались від господаря оселі, що власник віддав їм її дешевше під умовою, що вони ніколи не знищать дерев які він роками вишукував і сам садив. Оглянули ми шатра найменших і старшого юнацтва. Сумівці заспівали нам декілька пісень, а на кінець прийняття заколядували. Пізно вечором вернули ми на заслужений відпочинок.

На другий день вечором прийняття в головній "Просвіті" чи як то кажуть "Голодна Кутя". Всі разом: туристи, духовенство і представники усіх громадських установ засіли за столи, справді як одна родина.

На другий день в неділю виїжджаємо автобусом до українських церков. Найперше заїжджаємо до православної церкви. Більш ніж половина туристів лишається тут, а решта їде до католицької церкви. Ті що лишилися напевно перший раз бачили як священик без одної ноги у візочку відправляв цілу Службу Божу, а на кінець ще й посвячував воду.

Точно на час вернувся автобус і всі ми поїхали на оселю Відродження — "Калина". Це випочинкова оселя, менша від "Веселки". Тут також традиційне печення м'яса прийняття, а відтак кілька годин у веселій атмосфері і поворот до готелю.

Всі ми дуже хотіли зустрінутись також з пластунами, але вони якраз були на вишколі далеко від Буенос Айрес.

Слідуючий день був для мене найбільш цікавим. Зустріч і прийняття з бандуристами. Найперше ми поїхали до "Ляважоль" — передмістя куди були переве-

Бандури привезені до Буенос Айрес. Зліва бл. п. Василь Качурак, керівник капелі в Буенос Айрес дякує М. Чорному за бандури.

зені усі інструменти. Їх треба було поділити. 10 бандур лишили для них, а решту ми мали забрати до Обери і Бразилії.

Пишучи ці рядки, серце моє є наповнене великим смутком. Вступне змістовне слово на прийнятті виголосив мистецький керівник Капелі ім. Т. Шевченка в Буенос Айрес сл. п. Василь Качурак. (Помер два тижні після нашого від'їзду). Про ту людину, яка була керівником Капелі на протязі 25 років, себто за ціле її існування треба було б написати дже багато. Ціле своє трудолюбиве життя присвятив українській культурі, нашому національному інструментові. Подивувідний, невтомний мистець, з бандурою на плечах, ровером їхав на проби, іноді по 8 миль. Нераз мав випадки, був у шпиталі місяцями, але виздоровівши далі їздив. Нехай Йому аргентинська земля буде легкою, бо життя він мав тернисте.

Після моєї першої подорожі по Аргентині, мій приятель який там жив довгі роки, сказав: "Якщо ти не бачив стейту Міссіонес, то ти не бачив Аргентини".

На другий день вечором група мала відїхати до славного Ігвасу. Відділююсь від групи і відлітаю до Міссіонес", колиски українського поселення в Аргентині". Сюди при кінці минулого століття прибули з Галичини перші емігранти. Це був час коли Аргентина започаткувала колонізацію своїх незаселених просторів. Там тоді були непроходимі ліси, а ціла місцевість була прибіжищем для злочинців. Землі, які дістали наші українці, були повні гадюк і різного рода шкідників. Все це своїм мозольним трудом вони переробили в широку лани різнородних плянтацій.

Столицею Міссіонес є досить велике місто Пасадос, де також досить багато наших поселенців. Головне місто українського скупчення це Апостолес. Перші

поселенці приїхали туди ще в 1897 році. Вони скоро почали будувати каплиці, а тоді церкви народні доми, доми катехиток. Ті колонії, що я бачив це наче відбитка наших сіл. Сьогодні Апостолес є центром Отців Василян. Вони там мають свій монастир, та інтернат.

Відвідавши пароха о. Дмитра Кашука, довідались, що він вже почав організувати гурток бандуристів, бо молоді повно, але турбується браком бандур.

Широка ріка Парана є природною границею між Аргентиною і Парагваєм. Без найменших труднощів перепливаємо "поромом". Недалеко бачимо міст, який напевно скоро відкриють. В супроводі о. Ореста Карплюка їдемо до портового міста Енкарнасон, яке є на другій стороні Парани, в Парагваю. Місто невеличке, але там багато українців. Оглядаємо чудову православну церкву, і католицьку. Тут проводжу наради з невеличкою групою, бо якраз тоді була там неможлива спека і все виїхало поза місто. Зорганізувавши гурток бандуристів, їдемо назад до Аргентини. Заїжджаємо до Пасадос столиці Міссіонес. Зустрічаємось з о. Омеляном Рендичем парохом католицької церкви. Кажу йому, у Вас неукраїнське прізвище. Відповідає, що він німець з Кельну. Полюбив наш обряд, і нарід до тої міри, що кожного року їздить до Німеччини збирає там гроші, а вертаючись будує наші церкви. Він також обіцяв прислати кандидатів на бандуристів до вже існуючого недалеко кобзарського центру. Дуже просив мене постаратись бодай шість бандур.

Обера в перекладі — це місто лісів. Тут парохом є неоцінений душпастир невтомний, енергійний о. Орест Карплук. Повних три дні він возив мене по цілому Міссіонес. Підїжджаємо до катедрі — чую звук бандур. Швидко виходжу з авта і йду за звуком. Під розлогими крилами величезних дерев бачу дві групи бандуристів. Огортає мене невимовна радість. Десь там далеко в Аргентині справжній кобзарський табір. Одна група це початківці, друга — заавансовані.

Обера, Міссіонес. На тлі катедрі. Стоять: Зліва О. Береговий — інструктор (другий), парох о. Орест Карплук, М. Чорний, о. М. Гімберовський, мистець Каплун.

Все це відбувається серед чудової природи і запаху мені неznаних квітів. На небі ні одної хмаринки. Вимріяний літній день, навіть не дуже гаряче.

Здалека пізнаю інструктора, молодого талановитого бандуриста з Буенос Айрес. Вітаємось по козацьки і починаємо розмову. Довідаюся, що табір вже йде три тижні, запланований на шість. Перед бандуристами велика шкільна дошка, вони вивчають ноти. З правого боку заавансовані ті що самі вже грають. Між ними студенти теології, катехитки.

Тут ніяк не можна поминути рушійної сили Обери пароха о. Ореста Карплюка. До Бразилії приїхав ще 1938 року. Для виконання місійної праці йому доводилось об'їжджати не тільки возом, ає й верхом велитенські паранські пустирі. 1942 року, переїхавши до Апостолес, побудував там малу семінарію, а парафіяльний дім перебудував на монастир. В той сам час в Енкарансіон він побудував дім для катехиток. За його старанням названо в Обера евеню Україна і побудовано пам'ятник Т. Шевченка. О. Орест постарався для Обери бандури відомого різьбаря Чабана.

Обера, Аргентина. Перед катедрою на право о. О. Карплюк — парох, Олесь Береговий, М. Чорний.

При тій нагоді не годиться поминути колишнього культ.-освітнього референта Капелі ім. Т. Шевченка в Буенос Айрес мистця Каплуна, який саме тепер там розмальовує катедру. Крім того він учитель українських шкіл, а тепер культ.-освітній референт Обери. Колись був редактором дивізійного журналу "Оса". Залишив я тут п'ять бандур. Прощаюсь з пильними бандуристами і гостинним о. Орестом і їду до Куритиби, Бразилія.

**Основоположник і довголітний керівник бандуристів у Куритибі у своїй робітні
— Іван Бойко**

Тут зустрічаю знайомі лиця бандуристів, які прийшли мене привітати. Тим разом найперше їду до Івана Бойка, керівника місцевих бандуристів, щоб оглянути його робітню. Він сам від себе зробив 38 бандур — майже кожна інша.

По обіді знов наради з Преосвященним Кир Єфремом Кривим, який живо цікавиться кожним проявом культурного життя, а зокрема найбільше допомагає бандуристам. Він безупинно прикладає усі свої зусилля до розбудови української культури.

Другий день почався вже о год. 5:30 рано. Виїжджаємо автом єпископа до Прудентополю. Ще перед від'їздом питає мене Владика: "Кому властиво я везу тих 10 бандур?" "Кажу, Вашій сестрі Мирославі головній директорці інституту". А єпископ мені: "Там будете мати проблему, о. парох Цимбалістий зрозумів, що ці бандури будуть для нього". Точно так і сталося! Відбувши прийняття зробили знімки напроти інтернату з катехитками. Дивлюсь через дорогу напроти їх церкви — красуні, стоїть о. Цимбалістий з гуртом дівчат і хлопців в національних строях і каже мені: "А тепер давайте бандури сюди. Катехитки мають 120 дівчат, а я ще більше молоді". Радо зробили знімку з молоддю яка нетерпеливо чекає коли зачне вчитись на бандурі. Обіцяю йому за всяку ціну якнайскорше знайти другого Бойчука. Тому, що ми були дуже обмежені часом відразу вертаємо до Куритиби. Тут на нас вже чекала ціла група бандуристів. Швидко зробили знімки, дивимось на другу сторону великої площі чудової Полтави, а там вже чекають красні дівчатка "сопілчанки", група яка називається "Фіялки". Порobili знімки з "Фіялками". Це либонь перший раз я зустрів такий великий гурток сопілчанок, який провадить молодша сестра єпископа Ізабелла.

Гурток сопілчанок "Фіялки". Всередині Єпископ Кривий, на право сестра єпископа Ізабелла — керівник "Фіялок". На ліво М. Чорний.

Ми їм привезли вже другий раз сопілки, але їх є так багато, що потрібно ще щонайменше 30. Це завдання буде мені легко виконати.

Яка то радість бачити таку велику масу молоді яка так усердно горнеться до всього що рідне.

Ми тут в Америці і Канаді зобов'язані їм допомогти зберігати свою ідентичність. Ми вже почали це робити. Багато з нас адоптували чи просто удержують круглий рік сироти. М. Бойчук з Сомерсет сам удержує 60 дітей. Крім того закупив 10 бандур для Прудентополю, а в Куритобі купив дім, який саме тепер переробляють, де будуть приміщені українські студенти. Цей дім так і буде називатись: "Студійний дім ім. М. Бойчука".

При тій нагоді я хочу подякувати усім тим хто так щиро відгукнулись на мій заклик, без різниці скільки пожертвували. Я свято вірю, що знайдеться інший жертводавець для пароха о. Цимбалістого з Прудентополю. Він має стільки кандидатів, що завтра може мати 50 бандуристів.

Тут є прекрасна нагода допомогти дітям по крові, які ціле життя будуть вам вдячні, а тим самим вони принесуть славу нашому народові. Бо народ так довго живе, як довго живе його культура!

На мою скромну думку ми нашу здібну талановиту молодь в тих країнах повинні "ВИРВАТИ" з колоній, а не приковувати її до плуга! Даймо їм змогу

З заду на ліво Мирослава Кривий, на право М. Чорний.

виїхати до міста де вони зможуть здобути вищу освіту, зайняти політичні становища, а тим самим просувати правду про свій нарід серед чужинецького світу.

Ми звичайно не можемо нарікати на нашу молодь тут в Америці чи в Канаді, але до певної міри добробут стоїть тут на перешкоді. Навпаки, в Аргентині, Бразилії чи Парагваю ми можемо мати сотки бандуристів, танцюристів які нашими національними неоціненими скарбами можуть прислужитись нашій справі.

Тим, що усміхнулась доля бути на іншому континенті і заощадити "копійку" (знаю, що багатом не прийшло це легко), повинні бути щедрі і допомогти їм.

Зараз негайно потрібні бандури для нових кобзарських клітин в Прудентополі, Пасадас, Апестолес, Енкарансіон, а також до стейту Чако де є велика наша колонія недалеко Буенос Айрес. Всі вони матеріально не спроможні купити навіть сопілки. Вони нетерпеливо чекають на нашу поміч! Апелюю до всіх інших, щоб пішли слідами перших жертводавців і вислали свої пожертви.

Nick Czorny

BANDURA TRAIL TO SOUTH AMERICA

As we started out on our South American tour we had more banduras than tourists, and this did not even include the “baby” banduras, tsymbaly, electronic tuners and various bandura materials we were transporting. However, with the help of Argentinian Airlines and officials in Buenos Aires we arrived safely.

Upon arrival, the combined forces of our “Astro Travel” tour group — the Toronto group, and our New York contingent, travelled to the nearby SUM resort “Veselka” where we were treated to a traditional Argentinian cookout. Our winter is Argentinian summer, and most of the children and youth flock to summer camps. The resort itself is beautiful, with lush vegetation. After having a tour of the tents of the youngest and older ‘yunatstvo’, the campers entertained us by singing songs and Christmas carols for us.

The next day we once again set out for another reception at the main “Prosvita”. However, this was not just another reception — this was “Holodna Kutia” — clergy, tourists, representatives of various community organizations and area residents sat together for a true “family meal”. The next day, Sunday, we had a bus tour to Ukrainian churches in the area. Afterwards our bus took us to the resort “Kalyna” which is a bit smaller than “Veselka”, but very quaint. Once again, we were treated to a traditional meat barbecue. Although we all wanted to visit the Plast resort during our stay, it was located quite a distance from Buenos Aires, and time did not allow for such a long trip.

The following day was most interesting for me personally, because when I attended a very warm meeting with some very enthusiastic bandurists. First, we drove to Lavashol — a suburban area which was the destination for the instruments. Ten banduras would be left here, while the rest were to go to Obera and Brazil. I would like to sorrowfully add that Mr. Vasyl Kaczurak, the musical director of the Taras Shevchenko Bandurist Ensemble of Buenos Aires who delivered the welcoming address at the reception, passed away only two weeks after our departure. This was a person of tremendous dedication and sacrifice, spending most of his difficult life trying to preserve and nurture our Ukrainian culture through our national instrument, the bandura. May he rest in peace in the Argentinian soil on which he led such a productive, self-sacrificing life!

After my first trip to Argentina, a friend of mine who had lived there for many years said that if I had not visited Misiones, I hadn’t seen Argentina. So the next day, while the rest of the tour went to the famous falls of Iguassu, I flew to Misiones, the “Cradle of Ukrainian settlement in Argentina”. It was here, at the end of the last

century, that Ukrainians from Halychyna emigrated, at a time when Argentina began to colonize its open, vacant land. At that time, there were dense forests, and the town was known as a hideout for criminals. The lands given to our Ukrainians were infested by poisonous snakes. Despite these obstacles, however, the Ukrainian settlers toiled laboriously transforming this land into plantations of all sorts.

The scenery here was incredible — mountainous view, partly covered by wooded areas — the land is bright red, and thus one often hears reference to the “Red Province”. The capital of the province is Pasados, where a great number of Ukrainians reside, however the bulk of the Ukrainian community lives in Aposteles. The first settlers came here in 1897, building chapels, then churches, national homes, and a home for catechists. The colonies I saw reminded me very much of the villages back in Ukraine. Today it is the headquarters of the Basilian Fathers — they run an internat, a monastery and even have their own Ukrainian street names. While visiting Rev. Pastor Dmytro Kaschuk, I found out that due to a tremendous interest among the youth, he was organizing a bandura group, his only obstacle being a lack of instruments.

Guided by Rev. Orest Karpliuk, we crossed the wide river of Parana which serves as a boundary between Argentina and Paraguay. Without any difficulty, we crossed the border to the town of Encarnacion, a small town with a large population of Ukrainians. Having set the foundation for a bandura group here, we returned to Pasados where we meet with Rev. Omelan Rendich, the pastor of the Ukrainian Catholic Church. When I mentioned that his name does not sound Ukrainian, he told me that he is a German from Koln, who became interested in our rite and heritage — he travels each year to collect money, returning to Argentina to help build our churches. He also promised to send bandura enthusiasts to the already existing group nearby. He also asked me to organize six banduras for those who could not afford them.

In translation, Oberra means city of trees. The pastor here is the giving, caring, tireless, energetic Rev. Orest Karpliuk. He spent three days driving me around Misiones — one day, as we drove up to the Cathedral, I heard the sound of banduras. As I hurried out of the car, under the spreading branches of a large tree, I found two groups of bandurists practicing — beginners and intermediates. The bandura camp they were attending had been running for three weeks and was scheduled to run three weeks more, so that the youth will have learned the basics by the time Julian Kytasty comes to work with them in a few weeks. From afar, I recognize the instructor as one of the more advanced bandurists in the area.

Rev. Orest Karpliuk has been in South America since 1938 working in Brazil, and then Argentina. It was due to his initiative that a road in Oberra was named “Ukraine Avenue” and a monument was built honoring the Ukrainian poet Taras Shevchenko. He also ordered banduras from the well-known woodcarver Chaban, for which the Ukrainian Bandurists are very grateful.

This article would not be complete without mentioning the former cultural advisor to the Taras Shevchenko Bandura Ensemble of Buenos Aires and artist, Kaplun, who is presently repainting the Ukrainian cathedral there. He is an instructor at the Ukrainian school, and is now cultural advisor in Oberra.

In Curitiba, I was welcomed by the familiar faces of bandurists I had met during my first trip here. I visited the work-shop of Ivan Boiko, who is the director of the

Curitiba bandurists. He has built a total of 38 banduras, each unique in design and construction!

After lunch I met with Bishop Efrem Krevey who takes an active part in his community's cultural life, with special interest in the bandurists. He is truly tireless in his efforts to preserve Ukrainian culture in this Brazilian city. The next morning we left for Prudentópolis where I delivered some banduras. However, Rev. Tsymbalisty reported that he had many more students waiting for bandura instruction.

Returning to Curitiba and the Poltava Club, another group of bandurists were waiting to greet me as well as a group of young flautists, "Fialky", who are under the guidance of Bishop Krevey's younger sister Isabel. I have already twice delivered "sopilky" to the children, but they still need at least 30 more.

As fellow Ukrainians, faring better here in the United States and Canada, we are obligated to help them preserve that identity. Already the work has begun — many have adopted or financially support Ukrainian orphans from South America. Mr. Mykola Boychuk of Somerset, NJ supports 60 children himself! He has also financed 10 banduras for Prudentópolis, and in Curitiba he has purchased a building which they are renovating for eventual use by Ukrainian students. It will be called the "Mykola Boychuk Educational Building".

At this time I would like to thank all those who answered my plea for support, and I believe that a benefactor will be found to donate the 12 banduras needed for Rev. Tsymbalisty in Prudentópolis. He has so many talented youth, that an ensemble of 50 could easily be established. Here is a prime opportunity to help our fellow Ukrainians who are ready to represent our nation before the world. I recall the saying, "A nation lives only as long as its culture thrives!"

Новостворений ансамбль бандуристів в Прудентополі — Бразилії, при Католицькій Церкві св. Йосафата. Посередині о. В. Цимбалістий — парох, на ліво М. Чорний.

Newly-formed bandura ensemble at St. Josafat's Ukrainian Catholic Church in Prudentópolis, Brazil. Rev. V. Cymbalisty (center) with N. Czorny (left).

ПОЧАТКОВИЙ КУРС ГРИ НА БАНДУРІ ХАРКІВСЬКИМ СПОСОБОМ

ЧАСТИНА 5

В п'ятій частині ми далі продовжимо переглядати технічні можливості лівої руки в позиції (П) тобто в перекиданому позиції, а головне звернемо увагу на розвиток пальців 3, 4, і 5 в акордах та в арпеджіо.

В зв'язку з способом держання самого інструмента в Харківському способі, легко пристосувати аплікатуру включаючи п'ятого пальця. Тут варто згадати, що харківським способом на багато легше використовувати п'ятого пальця чим київським способом і це одна з переваг котра має Харківська бандура над Київською.

Приклад 1

Перша вправа не дуже тяжка до виконання. Тут головне завдання скон-пролювати рух пальців щоби ноти акорда грали рівно і окремо, а також тут треба звернути увагу на перехід позиції. Тут слід вправляти слідуєчі вправи для удосконалення техніки.

Приклад 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11

У вище поданих вправах слід звернути увагу на відношення першого пальця з другим та третім. Всі вправи треба виконувати щипком з округленими пальцями. Можна впустити великого пальця на 2 сантиметри нижче чим інші пальці щоби він не заважав руху. Не слід тримати пальці в одній лінії. Це допоможе виконавцеві одержати приємний звук без брязкотіння нігтів по намотці струн.

Ті котрі вже грають на басах Київським способом з двома чи одним пальцем звернуть увагу на те що деякі ногті більш спилені від вжитку чим інші. Переважно це стосується 3-го пальця. Треба нагадати, що серйозний бандурист старається розвинути всі пальні правої руки особливо 4-го та 5-го і коли вже це досягне тоді нігті будуть вживатися рівно. Якщо нігті за короткі на лівій руці то розвиток техніки затормозиться.

Наступні вправи побудовані над октавою. Можна їх грати щипком або ударом хоч бажано грати їх щипком бо кисть руки не зажимається а це дозволяє в майбутньому сильно розвинути техніку бо інакше можна дуже легко переграти руку.

Приклади 12, 13, 14, 15

Наступні вправи побудовані з метою розвитку 4-го пальця. Цей палець

слабший чим перші три і трудно ним контролювати. Те саме можна сказати і про праву руку. Коли читач немає при собі бандури то варто пробувати згинати окремі пальці до долоні руки таким способом щоби інші пальці не рухалися зовсім. Подолати штивність руки одно із найголовніших завдань серйозного бандуриста.

Приклад 16, 17, 18, 19, 20, 21

Приклад 21 складніший чим попередні вправи. Її зовуть "Велике арпеджіо". Подібні зауваження можна тут подати як в прикладі 7 в четвертій частині. Тут проблема лежить в перекладанню та підкладанню 3-го пальця у висходячому та низходячому русі. Замість різкого обриву тут треба лагідно і плавно переходити перекладаючи великого пальця зверх третього так що він вже сидить над струною в той час як 3-тій палець грає свою ноту, а назад третій палець підкладається під великим пальцем таким самим способом.

Треба тут звернути увагу на те, що 3-тій палець підкладається і висить над нотою в той час коли великий палець грає свою струну і що цей рух плавний без зайвих рухів. Таким способом раз ця техніка буде освоєна виконавець зможе швидко і акуратно перебирати струни без помилок. Знову струни треба підкреслити що пальці мають бути округленні таким способом що долоня руки лежить над пальцями.

Останні вправи можна грати обома руками разом таким способом розвиваючи координацію рухів між ними.

Приклад 22

Остання вправа дуже подібна до прикладу 20 лише тут ми включаємо і п'ятого пальця. Цей палець найслабший на руці і рідко вживається. Воно має можливості бути більш досконалим і сильнішим четвертого зв'язку з тим що воно не поєднане до двох сусідів а лише до одного.

Попробуйте цю вправу і правою рукою а також двома руками разом.

Прикінці 1987 р. буде виданий збірник ще ненадруковані твори Гната Хоткевича для харківської бандури пов'язаний з 110 річчям його народження. Збірник можна замовити присилаючи 8 доларів американських або 10 доларів канадських на цю адресу:

**Victor Mishalow
44 Bradley Drive
Carlingford 2118
Sydney NSW
Australia**

Автор радо вітатиме питання та критику відносно даного курсу.

THE KHARKIV STYLE: AN INTRODUCTION

PART FIVE

In this fifth article in our series we shall continue to explore the potential of the overarm technique looking at more exercises for the development of the 3rd, 4th and 5th fingers in arpeggios and chords.

Because of the position with which the bandura is placed with relation to the body of the player when playing the Kharkiv style, it is possible to use the 5th finger. Indeed the use of the 5th finger is easier on the Kharkiv bandura than the Kiev, only because the instrument is held slightly differently. This is one of the hidden advantages of the Kharkiv bandura over the Kievan type.

Ex.1

Exercise 1 is not difficult. What is difficult is the control of the notes of the chord when played separately, or when the notes of the chord change their position with relation to the others. This is where further exercises will benefit the bandurist following this course.

Ex. 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11

In all of the above exercises the relationship between the 1st, 2nd and 3rd fingers is emphasised. All of the exercises should be played in a plucked manner with the fingers rounded. It may help to drop the thumb towards the bridge so that it does not play as if it were in a straight line with the rest of the fingers. This will also help in producing a good clean tone, that has none of the scraping sounds of the nails against the string windings.

Those of you who often play Kiev style bandura and play the basses constantly with just one or two fingers will notice that certain fingernails and areas of the fingernail are worn down more than others. Usually it is the 3rd finger. This is just a reminder that one should develop all the fingers of the left hand including, and especially, the 4th and 5th so that even nail wear can be achieved. If certain nails are too short when playing in the overarm technique, this will slightly stifle your technical development.

The next set of exercises are based around the octave setting. These can either be plucked out (Tirando stroke) or hammered (known as Apoyando stroke). Both should be practised and mastered, however preference should be given to the Tirando stroke as this uses less tension in the wrist which allows greater development of technique on the instrument in the later stages without straining your hand.

Ex. 12, 13, 14, 15

The next set of exercises are based on the development of the 4th finger which is much weaker in strength and control than the first second and third fingers of the left hand. The same applies to the right hand. An interesting exercise to practice when you haven't got your bandura with you is to bend each of your fingers separately toward the palm as far as they can go. Make sure that the other fingers do not move at all. When you can do this without any effort, you know that your hand is very well developed. After a number of years of practice most classical guitarists can do this. Contorting ones fingers to the will of the mind is the control which is needed by the professional bandurist.

Ex. 16, 17, 18, 19, 20, 21

Exercise 21 is more difficult than the previous exercises. It is often called the "great arpeggio". Here similar comments can be made as in Ex. 7 of part 4 in this series. The problem here lies in the changing between the 1st and the 3rd fingers in the ascending and descending order of the arpeggio. Instead of jerking the hand suddenly into new positions above the next group of notes when ascending, contort the thumb over the 3rd finger so that it is above or on the note to be played at the time when the 3rd finger plays its note. The same principle is applied on the downward motion of the arpeggio.

Pay attention to the fact that the 3rd finger passes under the thumb and is above or on the note at the time the thumb plays its note. The jerky movement is now transformed into a type of twist, which means that in the future once this technique is mastered, the player will be able to play at a greater speed and with more accuracy. Once again pay particular attention that your fingers are relaxed and curved in a semi-circular manner.

These last exercises should also be played with both hands together to coordinate the movements between them, and also to aid in giving reference to the feelings one encounters in each of the hands.

Ex. 22

This final exercise is similar to exercise 20 only now we introduce the 5th finger. The fifth finger is at present your weakest finger, not because it is the smallest but because it is rarely used. It has the potential of being stronger and more flexible than the 4th finger because of the way it is joined to the hand, being on the edge of the hand it is not as restricted by the joints between the muscles and the other fingers.

Try this exercise with the right hand as well as with both hands playing simultaneously.

By the end of 1987 there will be a new collection of previously unpublished Kharkiv pieces dedicated to the 110th birthday of Hnat Khotkevych which can be ordered by sending \$8 US or \$10 Canadian to:

Victor Mishalow
44 Bradley Drive
Carlingford 2118
Sydney NSW
Australia

Comments and criticism of the course will be gratefully appreciated.

By Christopher M. Bellitto

"New York Newsday" Monday, March 2, 1987.

IN TUNE WITH PAST: A UKRAINIAN BANDURA

Natalia Dmytrijuk was 14 years old the first time she played the bandura, for her immigrant grandmother.

"She started to weep. She told me that when she went on her honeymoon, there was a bird out there in the fields of Ukraine and what I played reminded her of its chirping," said Dmytrijuk, now 26 and a professional musician and instructor of the bandura, the stringed instrument of Ukraine.

"I felt a completion of my relationship with my grandmother.. It brought us together to the same place," she said recently. "It seemed like it was the right thing to do."

Dmytrijuk is a second-generation Ukrainian-American whose parents, like many of those of her colleagues, settled in New York City after fleeing their homeland in the southeastern section of the Soviet Union at the end of World War II. Playing the bandura, these young musicians say, is a way of preserving their families' traditions and participating in their cultural heritage.

"It's a means of identification," said Lydia Czorny, a bandura player whose father, Nick, is founder and executive director of the New York school of Bandura, a Manhattan center for bandura classes and performances. In addition to offering private and group lessons, the school formed the Echo of the Steppes Bandura Ensemble five years ago. The group, most of them former students of the school, performs at Ukrainian folk festivals and gives concerts throughout the United States.

Nick Czorny, who came to the United States in 1949, got the idea for a school in 1973 when he heard that a shipment of 60 banduras was available at a reduced price. "I thought this was a real good thing to teach the culture," said Czorny, who does not play the instrument.

Within months, Czorny had opened his Jamaica, Queens, home as a bandura classroom. At the height of its activity, the school had branches throughout Queens, Brooklyn, Hempstead, L.I., Yonkers and Jersey City, N.J. Today the school serves 60 students and has consolidated its operation to a school in Uniondale, L.I., and the headquarters at 136 Second Ave. in the heart of the Ukrainian community in the East Village.

The bandura, which costs about \$400, is held upright on the lap and plucked like a guitar. The standard 12-pound instrument has 55 strings, giving it a range of a piano. "Anyone who hears the bandura when it's played, well, just falls in love with it," said Dmytrijuk. "There's something very deep about it."

"Ukrainians are naturally very emotional, and the moods are reflected in the

music,” said Ksenia Jowyk, a 24-year-old journalist and member of the ensemble. “It goes back to those exciting periods of Ukrainian history.”

The first to use the instrument were blind Ukrainian folksingers during the 16th Century. They served three-year apprenticeships, then traveled the Ukrainian countryside telling epic stories of Cossack heroes.

The playing of traditional folkstories is now banned by the Soviet authorities in Ukraine, said Jowyk. “They’re trying to sterilize Ukrainian music,” by stressing classical compositions, she said. “They’re trying to pull the heart out of it.”

That may be one reason, bandura players said, why the instrument is popular among Ukrainian immigrants. “I get the feeling of carrying the torch a little bit,” said Julian Kytasty, 29, the director of the Echo of the Steppes ensemble.

STANDARDIZATION:

Hindrance to Growth or — Necessity for Growth?

Recognizing that there is quite a variety of opinions on this subject, the main intent of this article is to stimulate dialogue and perhaps, if appropriate, some course of action.

The issue of standardization certainly is not a new one, whether it pertains to technique taught by instructors, classification of repertoire for various levels, or the subject of bandura construction. The idea has been brought forth on numerous occasions to various degrees here in North America, but it is safe to say there still exists a wide range of thinking among teachers and bandura builders. The reasons for those differing opinions perhaps are secondary, but we must look first at whether we are fully aware that such discrepancies exist and secondly, do we want the present situation to continue this way.

After teaching at workshops in the U.S. and Canada, and having contact with other bandurists who have studied here and in other countries, it is apparent that technique differs quite dramatically and has a profound impact on the advancement of bandura studies. Take, for example, the way the Ukrainian Bandurist Chorus-sponsored workshops teach how to hold the fingers when hitting the strings, namely, practically straight. Compare that to the plucking motion taught in Ukraine with bent fingers. Or, as a second example, should the Chernihiv bandura be held straight up or with the neck tilted back, almost touching the shoulder? These two views are held by prominent instructors here in North America and have different results.

The subject of “proper” fingering to be used in playing a piece is an open-ended one, indeed. For instance, is the most efficient fingering for a four-note chord “1-2-3-4” or can perhaps “1-2-4-3” be used beneficially in certain cases? In three-note basses, does “3-4-2” fingering have a place in expanding versatility (for the Chernihiv bandura)? Some are of the opinion that fingering in passages is not crucial, however, certain pieces for the bandura exist which would be impossible to play well with “traditional” fingering.

This, by the way, is only a very tiny sampling of the discrepancies that exist not only among students, but also among adept bandurists who perform or teach. Consider, for example, a talented student who enrolls in a bandura workshop who’s been taught previously by an instructor having a different background. Especially if he’s

been playing many years, the student will have difficulties in overcoming “bad” habits, very often getting frustrated in the process, thereby blocking progress in many cases.

Again, the purpose of this article is not to pass judgement on any particular technique or idea, but to hopefully make readers, especially instructors, more aware of the incredible impact that the various views have on the future of the bandura.

In regards to repertoire, no set criteria has yet been clearly established for minimum requirements in “grading” pieces and exercises. Imagine, if you will, students who gather together from various parts of our country for a large, joint concert. A repertoire is selected by the conductor, but when it is time to perform together, weaknesses are noted in certain passages in some performers. Many times, these “soft spots” can be traced back to the lack of development of very important fundamental skills which must be taught uniformly at an early stage.

Standardization for bandura construction is even less uniform here in North America, since various makers have their own particular practical experience and background, and traditionally in our history, building banduras had been a very individualized art form, with each “kobzar” usually building his own instrument. What will result from this? Let’s consider a scenario where the distances between strings on three different types of adult banduras available here are 11, 12 & 13 mm. apart. Can one envision the difficulties a proficient player will encounter if the switches from one instrument to another? Can you envision “standard” pianos with three different widths of keys? Let’s also consider tension in the strings. This affects not only sound and timbre but also the “feel” of the instrument. It also definitely affects the performance of any piece, especially more difficult ones. The above scenarios, by the way, exist in reality and the difficulties raised by them are very real indeed. Again, this paragraph only touches the very tip of the problem, which in actuality is much more extensive.

As is necessary, one must look to other instruments, classical or otherwise, for an indication of where history had taken them. There are general standards in construction, in repertoire classes, and in methods of technique. Yes, there are also variations within those accepted standards, but they exist for very good reasons. Sometimes we need to take a firm look to see whether we have those very good reasons, or is it done because of “tradition”.

There are other related questions which also need to be addressed. For example, should basic, uniform requirements be established to qualify instructors (in regards to apprenticeship or length of experience)? Should a mandatory course of study for instructors be created? If so, what shall it consist of?

In regards to the second major question mentioned at the outset, do we want the present situation to continue this way? Even if this is debatable in one’s mind, that question leads us to the need for a convention where a world-wide broad base of instructors, and bandura builders take an active part in deciding our future path. “Broad base” is mentioned here because in the past, conferences have occurred informally, with limited participation of many well-known bandurist, instructors or builders. The simple end result is that the situation did not change.

There is a great need for perhaps two separate conferences; the first, where any and all interested participants convene at a central location, during 1987, for a discussion to set an agenda and format for the second convention to be held at a later date, possibly under the auspices of a major university which would be interested in spon-

soring such an event. The second conference would, hopefully, bring together many schools of thought and provide a unified approach to the bandura. It must be noted that it would be a success only if all views are heard and discussed. Here, the designated speakers will have presentations to offer their views and reasoning, after which discussions and perhaps general agreements will take place. Copies of the speakers' presentations should be distributed prior to the convention to give ample time for preparing responding views.

A session for bandura builders should follow the general convention, since many ideas on methods and technique directly influence construction. There are many bandura builders throughout the U.S. and Canada as well as other countries who, if working together and sharing information, could have a very positive effect on our shortage of quality instruments. And a quality instrument, of course, is a very basic requirement for the growth of our musical heritage.

In the free world, the Ukrainian Bandurist Chorus is looked upon as a leader in the promotion of the bandura as our national instrument. Perhaps they can be convinced to help sponsor these events, of course with the full support and effort of the Society of Ukrainian Bandurists and all young bandurists, whose future this will determine.

It is possible that consensus may not be reached in the first two conferences. It may take a few consecutive years to establish some basic standards for the bandura, but the effort is more than worthwhile. The longer we wait, not only do students suffer, but so does the entire future of the bandura in the West.

Finally, we should at least all agree to open a dialogue, extending an invitation to all serious bandurophiles so that we may satisfy this very important necessity for growth.

ПЕРЕЄМНИКИ МАЙСТРІВ БАНДУРИ

ПРОДОВЖЕННЯ

АНТІН ЧОРНИЙ

сл. п. Антін Чорний
Antin Chornyi

Знімки які ми подаємо, нам вдалося дістати з архіву його учня Наума Павука, який живе в Аргентині в Буенос Аїрес і є членом капелі ім. Т. Шевченка.

These photographs are from the archives of Chornyi's student, Naum Pavuk. Pavuk lives in Buenos Aires, Argentina, and is a member of the Taras Shevchenko Bandura Chorus.

Антин Чорний з двома учнями. Знімка зроблена на зразок, як треба тримати бандуру.

Antin Chornyi with two of his students. This picture was taken to demonstrate proper bandura-handling.

Сл. п. проф. В. Єменць в Голлівуді з бандурою А. Чорного
Prof. V. Iemets' in Hollywood with one of Antin Chornyi's banduras.

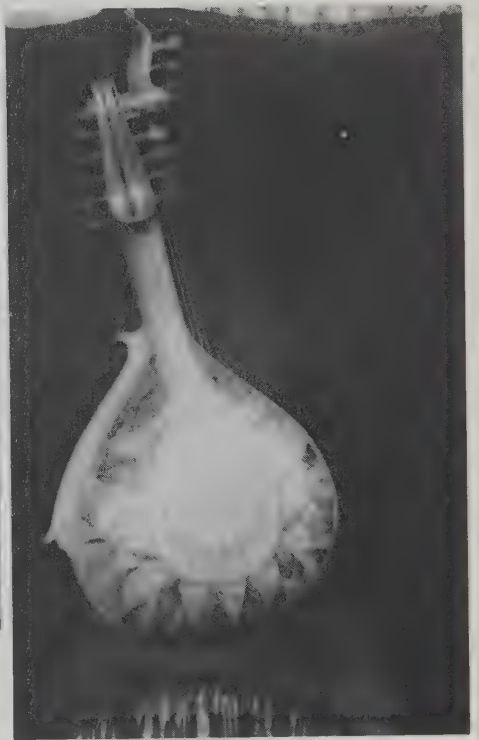
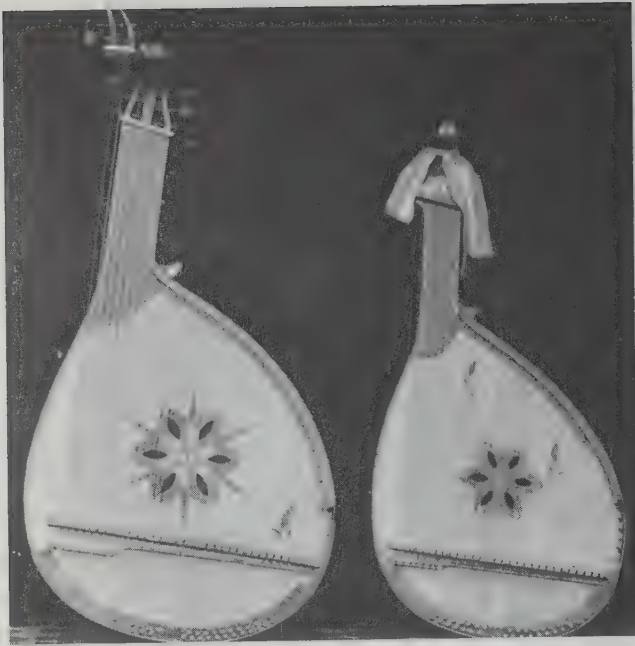

Антін Чорний з Наумом Павуком в 1961 р. в Буенос Аїрес
Antin Chornyi with Naum Pavuk; 1961; Buenos Aires

Одна із перших учениць Антона Чорного Галя Галайденко, 1944
One of Antin Chornyi's first students, Halia Halaïdenko, 1944

*Бандури виробу Антона Чорного
An Antin Chornyi bandura.*

ВАСИЛЬ ГІРИЧ

Василь Гірич є переємником виробу бандур братів Олександра і Петра Гончаренків.

За фахом столяр, який відзначився делікатністю і привабливістю оформлення меблів.

Пару десятків років назад про це довідався адміністратор Капелі Петро Гончаренко, який постійно шукав за бажаними виробляти бандури.

В тому допомогла багато його родичка сл.п. д-р Тамара Панчак, яка знайшла спосіб заохотити майстра до нового ремесла.

Незабаром пан Гончаренко зібрав все потрібне устаткування та передав його в руки пана Гірича. Від того часу Гончаренко був постійним інструктором та крок за кроком давав йому напрямні до випробу бандур.

Незабаром з під рук вже майстра Гірича почали виходити його виробу бандури. Він дуже швидко опанував добре це нове ремесло і виявився до-сить продуктивним майстром виробляючи по 5-7 бандур річно. На сьогодні майже всі бандуристи Капелі ім. Т. Шевченка в Детройті грають на бандурах його виробу.

Бандури які він виробляє, любить оздоблювати. Також постійно їх удосконалює, щоб були більше звучні.

Дотепер з під його руки вийшло щонайменше 100 бандур концертного типу.

Василеві Гіричові сповнилось вже 80 років, але він далі неприпиняє роботи.

П.Г.

VASYL' HIRYCH

Vasyl' Hirych is the worthy successor of bandura-builders Oleksander and Petro Honcharenko. By profession, Hirych is an accomplished carpenter and cabinet-maker. Many years ago, as Petro Honcharenko, administrator of the Taras Shevchenko Bandura Chorus at that time, was looking for someone to build banduras, he came into contact with Hirych. Honcharenko helped Hirych at every step in the bandura-building process. A relative of Hirych's, the late Tamara Panchyk, was also invaluable in getting Hirych interested in bandura-crafting. Soon, Hirych mastered the art and began producing five to seven beautiful banduras per year. Today, almost all of the members of the Taras Shevchenko Bandura Chorus in Detroit perform with Hirych banduras. Hirych loves to ornament and individualize his banduras and is constantly experimenting with new designs to improve their tonal quality.

To date, at least 100 concert banduras have left the Hirych workshop. Vasyl' Hirych may be over eighty years old, but his work and effort are ageless.

P.H.

У МІСІОНЕС РОСТУТЬ МОЛОДІ БАНДУРИСТИ

Ансамбль бандуристів "Діброва" в туристичному місті Обера, провінція Місіонес, Аргентина, дійсний початок числить від закінчення Кобзарської Студії, що відбулася у першій половині лютого 1986 року, яку від 4-го січня 1986 року очолив і провадив основник і 25-літній диригент єдиної в Аргентині Капелі Бандуристів ім. Т. Шевченка, син зелених Карпат Василь Качурак, що точно рік після цього відійшов у вічність.

Ініціатором-надхненником Кобзарської Студії був довголітній культурно-освітній референт Капелі — Володимир Каплун, який під цю пору в Обері розмалює імпозантну церкву, збудовану старанням невтомого пароха о. Ореста Степана Карплюка, ЧСВВ, що й одночасно під цю ж Студію підклав міцні "підвалини" у формі 10-ох бандур, майстерно виготовлених уродженцем Волині різьбарем — Григором Чабаном з Буенос Айресу.

В. Каплун — "хреститель" ансамблю "Діброва", щоб уможливити подібний курс і в цьому ж 1987 році, у порозумінні з отцем-парохом запросив на інструктора-керівника майбутнього курсу одного з найздібніших членів Капелі, студента університету в Буенос Айресі, Олеся Р. Берегового.

Запрошений дуже радо погодився на запропонований пост і вже 13-го січня 1987 року розпочав Кобзарський курс, спершу лекціями сольфеджіо, в присутності шістьох курсантів, що згодом досягли числа 15 й більше.

Крім місцевих курсантів були й сторонні: вчителька музики Маргарита Спасюк-Полутранка (Апостолес), учениця середньої школи в Енкарнасіон, — Парагвай Ганнуса Волинець, студентка Інституту св. Ольги Маруся Проник (Прудентопіль, Бразилія) та її брат-студент Духовної Семінарії св. Йосифа (там же), які мали б стати ядром майбутніх подібних ансамблів бандуристів серед свого довкілля, виконуючи ролі інструкторів. Лекції проводились двічі щоденно, в годинах ранішніх та пообідніх.

Вміжчасі загостив до нас довголітній адміністратор Школи Кобзарського Мистецтва з Нью Йорку Микола Чорний, потрапивши саме на ранішні лекції, і "увіковічив" курсантів на фільмовій плівці.

Наш гість був приємно заскочений, побачивши 15-членний гурток симпатичної студіюючої молоді, з бандурами в руках, яка, використовуючи вакаційний час, засвоювала з захопленням гру на цьому своєрідному інструменті. Він виголосив відповідне слово про нашу козацьку бандуру й чільних бандуристів у минулому і сучасному, заохочуючи всіх курсантів до наполегливості, витривалості в початому ділі, обіцяючи всяку можливу поміч, включно з попов-

Ю. Китастий серед молоді в Місіонес, Аргентина.

ненням бандур, що їх на його ж заклик уфундовують певні щедрі меценати, з поміж нашого патріотичного громадянства Америки і Канади.

Сердечно прощаний нашими курсантами-бандуристами, М. Чорний, у супроводі місцевого кобзарського покровителя-мецената — о. О. Карплюка, виїхав з нашої зеленої Обери до Апостолес, Посадас та Енкарнасіону, де теж зумів розбудити в молоді зацікавлення грою на бандруї. З тією ж ціллю — переїхав наш "амбасадор кобзарського мистецтва" й до сусідньої Бразилії, везучи з собою в дарі бандури, щоб у руках нових бандуристів продовжали своє завдання.

Курс закінчився успішним виступом курсантів у місцевій парохіяльній залі в неділю, 8-го лютого 1987 року, а програма складалася з кількох наших популярних народних мелодій. У цей спосіб наші курсанти перед своїми батьками та іншими глядачами продемонстрували свою вмілість, використавши належно вакаційний час.

Опісля виступив керівник кобзарського курсу, відігравши в'язанку наших складніших мелодій із деякими поясненнями.

Цей пам'ятний день наповнив серця курсантів великою радістю.

Після крусу 2-го квітня 1987 року розпочався в Обері другий курс кобзарського мистецтва, під проводом одного з талановитих інструкторів гри на бандурі, бандуриста-віртуоза Юліяна Китастого, що приїхав до нас на доручення М. Чорного.

Щоб уможливити нашим курсантам користати з лекцій двічі в день, не втрачаючи одночасно навчальних ранішніх годин у школах, Ю. Китастий зразу поділив їх на дві групи: пообідню та вечірню й зі своїм помічником, сином покій-

ного диригента Капелі Бандуристів у Буенос Айресі, Степаном Качураком, взявся до інтенсивної праці, диспонуючи лиш дуже обмеженим часом, та маючи перед собою подібні курси теж у сусідній Бразилії.

Слід підкреслити, що новий інструктор, крім гри на бандурі, навчав теж співу, що є необхідне, бо наша українська після і бандура дуже тісно з собою пов'язані й обопільно себе доповняють.

Він же й сам скомпонував деякі початкові мелодії і під одну з них В. Каплун підклав слова.

Цей курс тривав до 10-го квітня й закінчили його 12 курсантів, бо інші відїхали до своїх місцевостей, де вже 1-го квітня почався шкільний рік.

В суботу, 11-го квітня перед полуднем Ю. Китастих мав півгодинний виступ (з двома бандурами й з сопілкою), в місцевій радіостанції, а необхідні пояснення на еспанській мові перекладав його помічник С. Качурак.

Всі працівники цієї радіостанції дуже були зацікавлені дивним виглядом нашого національного інструменту й подивлялися надзвичайну справність пальців нашого маестра під час виконання ним різноманітного репертуару.

Подібним захопленням були перейняті й працівники 12-го каналу телевізії в столиці провінції Місіонес, Посадас, куди наш бандурист, у супроводі о. Карплюка, загостив 13-го квітня, виступаючи з концертом наших дум і пісень під акомпаньямент двох різних бандур. Але через заповнення низки днів підряд заздалегідь приготованими програмами, цей концерт передаватиметься аж у липні, під час запланованого тут Конгресу Українських Професіоналістів.

У Квітну неділю, 12-го квітня, після Богослужби, в парафіяльній залі відбувся прощальний виступ Ю. Китастого, який, під супровід двох бандур різного характеру, відспівав ряд різноманітних пісень, продемонструвавши одночасно й гру на сопілці.

Виступ цей закінчено спільним обідом, приготованим нашими невтомними катехитками Серця Ісусового, з-поміж яких дві теж були курсантками обидвох кобзарських курсів.

Хай же дзвенить і не вмовкає наша, українська, козацька бандура по всьому вільному світі, а її чарівний гомін хай лине ген-ген, на "ясні зорі, тихі води", щоб почули наші рідні й близькі, що ми живемо, плачемо рідну національну культуру й духом та думками — завжди з ними!

**В.К.
ОБЕРА**

БАНДУРА І БАНДУРИСТ Ю. КИТАСТИЙ У ПРУДЕНТОПОЛІСІ

Мрія директора Школи Кобзарського Мистецтва Миколи Чорного про заснування гуртків бандуристів в українських громадах Південної Америки вже є дійсністю. Завдяки його подиву гідній праці українські спільноти в Буенос Айресі, Обері, Куритибі і Прудентополісі вже одержали бандури і мали інструктора Юліана Китастого, який провів двотижневі курси з майбутніми бандуристами тих же громад. Ю. Китастий започаткував свою працю вишколом бандуристів у половині березня в Буенос Айресі, а відтак в Обері і Куритибі. До Прудентополісу Юліан разом зі своєю дружиною Роксоляною приїхав 9-го травня. Того ж дня прийшло до Прудентополісу 10 бандур з 12-ох, що їх купив для парафії св. Йосафата визначний український діяч з Нью Йорку Михайло Пирський. Рівно ж для Прудентополісу, для Інституту катехиток Серця Ісусового оплатив 10 бандур Микола Бойчук з Нью Джерси. У Прудентополісі Ю. Китастий дав два концерти, провів курс хорового співу та паралельний курс бандури для двох груп: Інституту Катехиток Серця Ісусового та парафії св. Йосафата. На курсах бандури було 50 осіб, а на курсі хорового співу — 70.

Одержання бандур і приїзд Ю. Китастого започаткував нову сторінку культурного життя, досі ще не знану для численної української молоді третього і четвертого поколінь Південної Америки. Ми певні, що започаткована М. Чорним і Ю. Китастим праця та тими, що їм допомогли це здійснити, принесе великі плоди і розквіт нашого кобзарського мистецтва на терені Південної Америки.

При цій нагоді в імені прудентополіської громади та наших наймолодших груп бандуристів Прудентополісу, Куритиби, Обери та Буенос Айресу наша сердечна подяка і признання для невтомного директора Школи Кобзарського Мистецтва М. Чорного за геніяльну ідею і його геройські зусилля, щоб створити ці гуртки бандуристів. Наша щира подяка для М. Пирського за подарунок — бандури для парафії св. Йосафата, для М. Бойчука за бандури для Інституту Катехиток та всім знаним нам і не знаним добродіям, які уможливили і співпрацювали з М. Чорним у переведенні в діло цього великого "бандурського подвигу".

Наша щира подяка також для Юліана і Роксоляни Китастих за їхнє старання і турботи, щоб в короткому часі передати для двох груп бандуристів техніку бандуристського мистецтва.

о. Василь Цимбалістий,
ЧСВВ

КУРС ГРИ НА БАНДУРІ В ПРУДЕНТОПОЛІ

В днях від 10 до 27 травня відбувся в приміщеннях Інституту — Колегії Святої Ольги в Прудентополі курс гри на бандурі — Курс хору і музичного українського інструменту бандура, під керівництвом Юліяна Китастого, що zorganizував П. Микола Чорний — директор Школи Кобзарського Мистецтва з Нью Йорку.

Бандура і бандуристи було досі в Прудентополі чимсь незнаним, хоча від 1964 року час-до-часу можна було бачити бандуристів підпроводом Івана Бойка на телевізії, або їх виступу в Куритибі, то як почалася програма на радіопередачі Есперанса, 1983 року, молодь з "Веселки" назвала "Бандуристи" недільну одногодинну програму, і багато слухачів запитували, що це бандура і бандуристи. Обзнайомлені звуком і рисунком чи фотографією, тепер за посередництвом п. М. Чорного прудентопільці змогли побачити живу бандуру і послухати як вона звучить при мистецькому виконанні визначного бандуриста Юліяна Китастого. Він приїхавши із своєю дружиною Роксоляною під Великдень до Прудентополя, дав пів години радіопрограми на сам Великдень, а опісля їздив на село Нова Галичина, 15 км. від міста, де зібрана молодь і діти проводили гайлку коло церкви, а як почав дощ, поховались у піддашся коло церкви, бандурист загравав на бандурі та на сопілці. Він продемонстрував і вияснив захопленим глядачам що його обступили, дещо про бандуру і як на ній грати. Дуже зацікавлені були всі, а особливо діти. Бандурист викликував з душі глядачів виЗухи сміху, то застанову, то сльози, які залишуються на все у пам'яті за так спеціальний Великдень коло церкви на селі. Потім п. Юліян грав під церквою Св. Йосафата в місті, де молодь була теж зібрана на гайлці.

Бандура захопила всіх і коли Юліян, відбувши два тижні курсу в Куритибі, приїхав до Прудентополя, то дня 9-го ввечорі мав двогодинний концерт в соціальному центрі парафії св. Йосафата. Народний дім був заповнений, помимо дощової перешкоди. Зараз в неділю КитастиЙ зустрівся з учнями бандури і хору, і мав першу лекцію. Кожного дня була година в день, а дві вночі хороших вправ. В день було 52 хористок, а вночі 72. На бандурі вправляли решта часу.

Водночас подвійний курс: один для парафії Св. Йосафата, другий для Інституту Св. Ольги, що йшов злучено, бо парафія мала 10 бандур, які зафундував п. Пирський, і Інститут 10, що зафундував п. Микола Бойчук. З Інституту вправляли на бандурі 32 учениці, з парафії 22. Науки теорії були спільні. Ю. КитастиЙ, як справжній кобзар з'ясовно й приступно защеплював у молодих бандуристів, 3-4 покоління на еміграції, любов до рідної пісні, розказуючи про сліпців-кобзарів і їхню долю — від початку історію кобзи-бандури у руках перших сліпців, по сьогоднішні ансамблі, зїзди, школи. Вправи поділено на групи. Зацікавлення було велике, охота грати ще більша, учні змагались у точності,

**В Інституті св. Ольги.
Зліва: Мирослава
Кривий — головна
директорка, Ольга
Корчагін — директорка,
Микола Чорний.**

щоб не забракло бандури, а пан Китастих клопотався як зарадити і як пристосуватись до учнів, бо елементи — сирівець набагато перед початківцями. Надворі безустанно йшов дощ, що сприяло до охоти сидіти в хаті при бандурі, а неуможливило гостям поїхати часом в село та й заграти по-кобзарському. Аж як закінчився курс, дня 28-го, на Вознесення, хоч понуро було, але вже дорога була трохи підсохла поїхав на села Есперанса, Гервал, Лігасон. На цій останній загравав наш бандурист на вулиці, де зійшлося на звук бандури до 50 осіб, що виглядало, як казав бандурист, на справжнє кобзарювання по селу.

Курс гри на бандурі мав три собі періоди. Першого тижня всі вправляли, відтак 4 дні наука була виключно інструкторам, яких вдалось Юліянові підготувати в числі 11, а опісля поділені на менші групи, за допомогою підготовлених інструкторів, знову всі вписані на курс вправляли техніку гри по струнах. Поміччю була теж Ізабел Кривий, що відбувши курс в Куритибі, приїхала до помочі у Прудентополі.

Прудентополь, Бразилія. Закінчення курсу гри на бандурі, 27-го травня, 1987.
Зліва: Ю. Китастиий.

Дня 23-го травня п. Юліян Китастиий дав ще один концерт в парафіяльному домі, а 24-го закінчено хоріві вправи демонстрацією вивченого, публіці. Вправи гри на бандурі продовжались до 27-го, а до самого відїзду, як добрий учитель, п. Ю. Китастиий дбав про залишення матеріялу, наказував інструкторам що робити далі, як пильнувати-берегти інструменти, взаємність і любов до музики, щоб захопленість не збуденіла, а все зростала і розцвітала в соняшну майбутність.

Курс закінчено спільною демонстрацією гри на бандурі в центрі Святого Йосафата. Як першу музику учні чергуючись по двадцять, заграли "Смерть козака" нар. пісня за кобзарем Г. Ткаченком, і взяли спільну знимку та попрощались з Китастиим просячи, щоб повернувся небаром і більше підучив. Самі ж обіцяли вправляти гру, щоб наша дума, наша пісня не вмерла, а жила на чужині.

Ольга Корчагін

ПРЕКРАСНИЙ КОНЦЕРТ

Одна з прегарних касеток, що вийшла в обіг попереднім часом від кобзарського ансамблю "Гомін степів", містить вступну, — з тією ж назвою, — композицію сл. п. Григорія Китастого: диригента, творця нових мелодій і віртуоза-виконавця.

Цілий період у розвитку кобзарського мистецтва на еміграції в його ново-творчій характеристиці, позначено зокрема, поряд діяльності ряду капель, — працюю, можна сказати, "династії" Китастих: Григорій, Петро, Юліян, щедро наділені артистичним талантом, посприяли процвітові закордонного кобзарства, що його здобуток увіллється свого дня в загально-українську течію.

Їм, як і всьому ансамблю, завдячуємо появу чудесної збірки в касетковому записі. Тут, наприклад співи: "Бандуристе, орле сизий!", "Весела річенько", "Байда", "Гамалія", та інші, — коло десяти.

Вражає передусім: безпомилкова впорядженість ритмічна з її надхненною окриленістю, витонченість виконання з красою формности, як у справжніх взірцях, і палка патетика. Міняється — то трагічний тон, то поблиск кумору, то маршова бадьорість.

Недавно в празник, на "Верховині", під столітнім деревом, пощастило слухати, як Ю. Китастих, керівник Школи Кобзарського Мистецтва (Нью Йорк), виконував вибрані речі з свого репертуару. "дума про Марусю Богуславку" відтворилася в надзвичайно проникненому стилі, з найвідповіднішими почуттєвими барвами для глибинного драматизму події, — як було тільки в народних співців з кобзою, що дожили до двадцятих років.

Побажано: здійснити запис цілої серії народних дум, у виконанні цього майстра, — матимем першокласний зразок, з найповнішою наближеністю до першоджерел.

БАНДУРА В...

...бразільському журналі

Появляється в Бразилії журнал "Revista Geographica Universal" який і формою, і змістом дуже нагадує американський "National Geographic Magazine". У No. 184 за січень 1986 р. на обгортці пишуться дві дівчини в центральнотурецькій носі і ... бандурист.

Розгортаєте журнал і на стор. 28 починається стаття Тарліса Батіста п.з. "Paraná": Viagem à Terra dos Ucrânicos". У своїй коротенькій статті (а всі статті цього бразильського журналу значно коротші, як у американському відповіднику) накреслена історія й побут українських колоністів у Парані. Над заголовком статті (стор. 29) фотографія, яку зняв Сержіо де Совза (його ж і всі інші фотографії до цієї статті), групи українців у народних строях, а перед ними п'ятеро бандуристів (три чоловіки й дві жінки).

Вас бере цікавість, читаєте статтю, але про бандуру в ній не знайдете ні слова. Коментарі до фотографій куці, а до деяких — якраз тих з бандурами — висножень взагалі немає. І сама стаття досить поверхова, навіть мілкіша змістом, як ті, що друкуються в американському журналі. Українці в Бразилії — кольоритні, працьовиті селяни, під впливом католицької церкви — чи римської, чи православної (так таки, стор. 33) — але поза своїм селом вони не здобули великого значення. Згадана д-р Оксана Борушенко, професор Паранського університету і її праця про бразильських українців "Os Ucrânicos", fkt gjpf nbv ghj якісь інші осяги українців у цьому південноамериканському велетні нічого не сказано.

Виходить, що й у Бразилії українці — кольоритні етніки, що гарно співають, танцюють і пишуть писанки, а більш нічого. Quo usque tandem...?

(АГ)

...Едмонтоні

Від років в едмонтонському Інституті св. Івана відбуваються середньошкільні курси української мови й культури. Дирекція інституту докладає багато зусиль, щоб ці курси були цікаві й різноманітні. І так літом 1986 р. запрошено з Нью-Йорку Юліана Китастого, щоб він провів курс гри на бандурі. Цей курс відрізнявся від попередніх, що відбувалися в Едмонтоні, під двома оглядами: Поперше, курс відкрито не тільки середньошкільникам і старшим, але й дітям, і для них інститут закупив у Кена Блума дитячі інструменти. Подруге, навчання відбувалося виключно українською мовою.

Курс мав такий успіх, що батьки хотіли, щоб діти продовжували навчання й під час шкільного року. Дирекція через одну з матерів, Орису Звоздецьку-Цюну, звернулася до Андрія Горняткевича, щоб він продовжував працю, яку розпочав Юліан Китастий.

Навчання відбувалося раз у тиждень, тривалість клас була різною — молодші мали дещо коротші лекції, старші — довші. Інструкторові допомагав Валік Мороз, який строїв перед кожною лекцією. (Майже всі учні були надто молоді, щоб могли настроїти собі і інструменти.)

У курсі брало участь чотирнадцятеро учнів, віком від років шести до матері, що грала зі своїми синами-юнаками.

Прикінцевий речиталь був частиною двадцять другого річного концерту школи танців УПЦ св. ап. Андрія Первозванного, що відбувся 8 травня 1987 р. в аудиторії середньої школи Eastglen у Едмонтоні, Спершу кожна з чотирьох клас виконала по одній точці, а тоді цілий ансамбль виконав одну пісню разом.

Літом 1987 р. Юліян Китастиий має знов приїхати, щоб знов провадити курсом. Йому допомагатимуть В. Мороз і А. Горняткевич.

(АГ)

ПО ПЛАТІВКАХ І КАСЕТАХ

Bandurist Victor Mishalow. BANDURA. Ukrainian Instrumental Music. Yevshan [vol. 1] YFP 1017; vol. 2, YFP 1035 (платівки). THE CLASSICAL BANDURA, Freefall FREECOO2 (касета).

Молодому бандуристу Вікторові Мішалову ніхто не може закинути, що він "ховає свічку свою під посудом". Він, може більше як хто-небудь із своїх ровесників, популяризує бандуру не тільки серед українців, але й серед неукраїнської публіки. Не можна дорікати іншим молодим бандуристам, що вони не виступають з бандурою, навпаки, вони мають тут неабиякі успіхи. Але другий і дуже ефектовний спосіб популяризування бандури — це грамзаписи, бо таким шляхом можна проникнути в закутки, де важко виступити особисто.

Як можна сподіватися, Мішалов у своїх платівках віддзеркалює свій широкий репертуар. Тут находимо і традиційні українські пісні й танці (Взяв би я бандуру, Лугом іду, Горлиця), і оригінальні композиції для бандури ("Пісня" С. Баштана, "Партита" Г. Китастого), а також транскрипції творів класичної літератури (Соната до-мажор Д. Бортнянського, Пасакалія Г.-Ф. Генделя).

У своїй виконавській творчості Мішалов віддзеркалює також сучасну двозначність бандури.

Не так уже давно бандура була просто українським народним інструментом. Вона добре підходила до потреб деяких жанрів народної музики (танці, пісні, канти, думи), що зручно вміщалися в певний звукоряд і діапазон. Під цим оглядом бандура виявилася дуже зручним інструментом, бо надавалася і до інструментальної гри (чи сольової, чи асамблевої), і до гри співові самого бандуриста. То же не дивно, що бандура зазнала такої буйної еволюції в ХХ столітті.

Але тим самим бандура стала на роздоріжжі — чим їй бути? Чи далше тим народним інструментом, хоч і удосконаленим, чи, подібно як і інші колишні народні інструменти, старатися здобути собі місце в "класичній" інструментарії? На тому й полягає ця "двозначність" бандури, що віддзеркалюється в Мішалових записах.

Мішалов, як і дуже багато його ровесників, вистерігається вокального репертуару. Правда, на своїх концертах він не раз співає і пісні, і думи, але на платівках і касеті не почути його голосу. Це просто моє спостереження і в ньому немає ні схвалення, ні засуду. Виконавець сам найкраще знає, що йому підходить.

На другій платівці Мішалову до деяких пісень приграє на сопілці Ієн Шанаган. По-моєму цей експеримент не виявлявся надто вдалим. Гра на сопілці, хоч і добра, та не додає багато до цілоти твору, а бандура в тих піснях виходить слабше, менш цікаво.

Коментарі до першої платівки подано трьома мовами (англійською, українською і французькою), на другій французька вже відпала, а на касеті (можливо через обмежений простір) лишилася тільки англійська. Шкода.

Головне — гра, виконання. Немає найменшого сумніву, що Мішалов — один з найкращих бандуристів свого покоління на еміграції, а може й цілої сучасної діаспори. З технічного боку треба підкреслити, що його гра — акуратна, все є точно там, де треба. Отже під тим оглядом Мішалова можна вважати дуже добрим амбасадором бандури, не тільки перед українською публікою, але й перед чужою.

Та техніка ще не все. Артур Рубінштайн колись сказав (розуміється, жартом), що він пропускає половину нот під час концерту. Але хто був на його концертах, знає, що через це вони нічого не тратили, бо ж ішлося не про наявність усіх нот, а про його незрівняне виконання.

А це — справа дозрівання, що приходить з часом, Штокалко також іноді пропускав ту чи другу ноту, але його виконання брали за душу, могли зворушити до сліз. Звичайно, годі вимагати від бандуристи мовчати, поки не дійде до Штокалкового рівня. Це було б безглуздя, бо тоді мало хто грав би взагалі. Ні, Мішалову треба грати, грати якнайбільше (нам на радість), але опанувавши техніку даного твору, глибше проникнути в його зміст. Коли наступить ця синтеза, а я переконаний, що вона наступить, матимемо гідного спадкоємця традиції Хоткевича й Штокалка.

А. Горняткевич

PHOENIX BANDURISTS

Yes, there's more to Arizona than sun and cowboys! Warm and beautiful Phoenix was the site of its first bandura workshop ever, which was held November 23-29, during Thanksgiving week. The six-day intensive course was designed to introduce beginners to our national instrument and teach basic skills. It was sponsored jointly by SUM and Ridna Shkola (Ukrainian School), but participation was open to anyone interested, regardless of affiliation. The students came from all walks of life and encompassed various age groups from 5 through 65. The instructor was Roman Ritachka from San Diego, California, who had toured with the Ukrainian Bandurist Chorus and had taught bandura workshops throughout the U.S. and Canada.

The course was an outstanding success, due in great part to the motivation and enthusiasm of all participating students who lived through aching left hand muscles and sore fingers on the right hand. The motivation to learn was a direct result of the love they had for our unique Ukrainian instrument — this was very evident. Great thanks and particular commendations go to the organizer of this event, Mrs. Nadia Oleksyn-Taft, who so selflessly gave so much of her time and energy in organizing this workshop. Without her help and the greatly appreciated assistance of others, this workshop would still be only a dream.

The idea started when Roman Ritachka was asked to perform a few numbers at a local function a few weeks earlier. When the word spread throughout both churches and the community bulletin about the upcoming workshop, a total of twelve registrants took part. The youngest were Mrs. Taft's two children, aged 5 and 8, who required bandura stands to play, which were designed by the instructor (see the last issue of "Bandura" magazine, #17-18, for an article describing the bandura stand). Otherwise children under 12 were traditionally not admitted to workshops because the instrument was too heavy and bulky for the smallest children.

The schedule consisted of four half-days before Thanksgiving and two full days after Thanksgiving. Included in the course schedule were group and individual lessons as well as lectures on various topics such as tuning, history of the bandura, and appreciation of bandura music through taped performances by various ensembles throughout the world. All students were beginners although a few did have some exposure to the instrument in the past. The course material covered both left and right hand technique through the use of exercises as well as their first song "Oi Chiy zhe tse Dvir". At the end of the course this piece was played with both hands together and three-note chords.

The instructor has made arrangements to visit Phoenix every other weekend to continue with classes until a suitable instructor can be prepared locally. During these classes, the youngest students will have separate, customized lessons. In addition, the

Phoenix Bandurists at work

initial group will be holding self-directed review classes on the other weekends to continue the momentum.

The most inspiring thought that comes to mind regarding this new group is that an idea was born, was resolved to happen, and occurred for two very important reasons: Phoenix's dedication to Ukrainian unity and the love of the instrument. This in itself is heartwarming and perhaps can be used as an example in other communities. May they continue to grow in strength and perhaps one day perform on stage with other pioneering bandurists in a joint concert — in beautiful Phoenix, of course!

ПОДАЙМО РУКУ МОЛОДИМ БАНДУРИСТАМ

Перед виїздом до Південної Америки в "Свободі" на відвідинах, сидять: Ліда Чорна і Тарас Павловський; стоять (зліва): Оля Ходоба і Дарія Лещук.

Джерзі Ситі, Н.Дж. (О. К.), — Редакцію "Свободи" відвідало четверо молодих людей, яких ми добре знаємо із їхньої активності в українському житті. Це молоді ентузіясти мистецтва бандури — Ліда Чорна, Оля Ходоба, Тарас Павловський і Дарка Лещук.

Перед ними тепер великий і відповідальний задум. Шістнадцять таких як вони музик, ентузіястів бандури, вибираються у місяці серпні до Південної Америки, щоб там ширити це українське мистецтво, яке власне в Південній Америці зустрілося із особливим захопленням наших давніх там поселенців. Їхню поїздку попередили відвідини там же невтомного любителя бандури Миколи Чорного і маестра віртуоза Юліана Китастого, що саме тепер закінчив тримісячне

перебування у Аргентині й Бразилії, де він навчав гри на бандурі українську молодь.

Тепер, в серпні місяці, вперше відбудеться ряд концертів наших бандуристів по більших скупченнях українців Аргентини, Бразилії і Парагваю, де вже нетерпеливо на наших кобзарів чекають. Бандуристи дадуть концерти в п'ятьох місцевостях Аргентини у чотирьох в Бразилії та в одній місцевості в Парагваї.

Розказують гості в редакції, в часі відвідин, що їхні концерти не задумані лише для української публіки, але також є вони для місцевого загального населення, і тому концерт у Буенос Айресі запланований у великій театральній залі, а в Ігвасу та в Куритибі — у місцевих готелевих залах.

Це турне має бути немов завершенням тієї культурної місії, що її розпочали відвідини Миколи Чорного у тих країнах, наслідком чого переслано туди 65 бандур, цимбал, дитячих бандур та різні інші кобзарські матеріали, які допомагають новим adeptам гри на бандурі вивчати її справді фахово. Напевно знання гри на бандурі піднеслося тепер із-за тримісячних лекцій Ю. Китастого, а коли невдовзі почнуть у Бразилії, Аргентині та в Парагваї молоду капелю бандуристів, які є вже умільцями цього інструменту, тоді захоплення бандурою там буде ще більше.

Наші гості підкреслюють що їх є 16. Це не лише зіграна група концертантів, але майже кожний і кожна із них — є також інструкторами, які можуть поміж концертами ще й давати дальші лекції своїм молодим українським друзям, які так дуже прагнуть опанувати прадавній український інструмент і удосконалювати свою гру.

Група, яка вибирається в цю поїздку, складається з осіб у віці між 20-им а 30-им роком життя. Вони є з Нью Йорку та околиці, Нью Джерзі, Бавнд Бруку, Гартфорду, Клівленду, Дітройту, а навіть з далекого Сан Дієго у Каліфорнії. Усіх їх лучить любов до бандури і повна відданість цьому старому українському народному мистецтву. Диригентом є інж. Тарас Павловський, і він розповідає нам, що у репертуарі капелі тільки народні пісні в сучасних обробках, та декілька сольових у виконанні бандуристок — О. Ходоби, Д. Лещук, Лілеї Панащук-Павловської, та бандуриста Андрія Китастого.

Більшість членів капелі — це члени ансамблю "Гомін степів" і Капелі бандуристів ім. Шевченка з Детройту. Організує поїздку, як розповідають наші гості, д-р Іван Іваницький із подорожнього бюро в Торонто "Астро". Головним спонзором є Товариство Українських Бандуристів з поміччю Школи Кобзарського Мистецтва з Нью Йорку. Наших 16 молодих музик їдуть з прогулькою українців і відзначають тим 90-річчя українського поселення в Аргентині і 75-річчя народження Миколи Лисенка. Великі святкування відбудуться також у Прудентополі, серці української Бразилії, з нагоди посвячення там місця на музей ім. Шевченка.

Але, самозрозуміло, що для наших молодих бандуристів найважливішим є у цій турі їхні концерти, поруч з якими мають вони ще також виступи на телевізійних програмах так у Аргентині, як у Бразилії.

Два місяці часу ділять їх від цих вагомих для них днів і багато перед ними ще приготувань, проб та організаційних справ. Найважливішим однак в цій хвилині є, на жаль, справа гроша і фінансової допомоги від нашої спільноти на цю поїздку. І тут молоді бандуристи з сумом розповідають про розчарування, яке

їх недавно зустріло. Минулими роками Школа Козарського Мистецтва в Нью Йорку діставала фінансову допомогу стејту Нью Йорк. З цієї допомоги цим разом 7,000 долярів було призначене на покриття частини коштів поїздки капелі молодих бандуристів до Південної Америки, яка в цілості виносить 26.400 дол. Цього року однак стејт Нью Йорк зовсім несподівано відмовив щорічну допомогу.

Лідія Чорна, яка займається адміністрацією подорожі, інформує нас, що на цю несподівану прикру для них вістку відразу відгукнулися добрі люди, як ось, наприклад, відомий меценат і підприємець Михайло Пирський, який зложив на видатки поїздки капелі 7.000 долярів, д-р Володимир Чума, Володимир Тисовський і Іван Івахів склали по 500 долярів і д-р Климентій Роговський — 250 дол. Але ... до суми 26,400 дол. ще дуже далеко, і наші молоді й віддані амбасадори українського мистецтва шукають усіх засобів, щоб здобути потрібні фонди. Один з цих засобів — лъотерія, яку саме "розписали" і вислали квитки на 2.000 адрес наших громадян. Але чи принесе вона їм стільки гроша, на який вони надіються?

Ми однак віримо в прихильність української громади і сподіваємося, що вона відгукнеться щедрою рукою на таку добру і потрібну ціль.

Ю. Китастий і асистенти курсу гри на бандурі в Прудентополі. Зліва: Ю. Китастий, Надя Восвода, Марія Дідур, Єротеј Козишин, Павло Сербай, Мар'ян Мачула, Маруся Проник, Марія Ініс Музика, с. Розанна Гавдида, Ізабела Кривий.

Український Народний Союз, Інк. UKRAINIAN NATIONAL ASSOCIATION, INC.

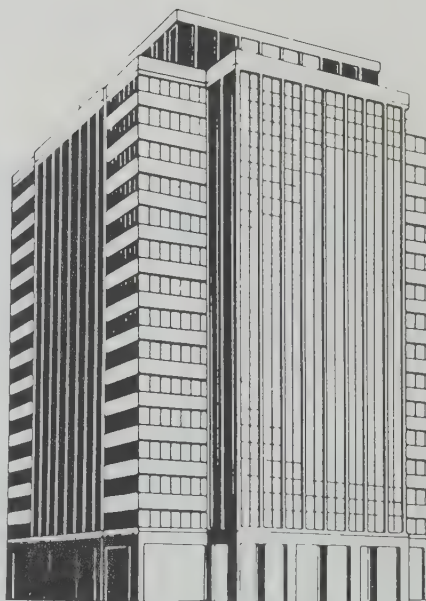
P.O. Box 76 • 30 Montgomery Street • Jersey City, N.J. 07303
Telephone (201) 451-2200

УКРАЇНСЬКИЙ
НАРОДНИЙ
СОЮЗ

UKRAINIAN
NATIONAL
ASSOCIATION

- Має 18 класів модерного забезпечення;
- Сума забезпечення не має обмежень;
- Виплачує найвищу дивіденду;
- Видає щоденник „Свободу”, „Український Тижневик” і журнал для дітей „Веселка”;
- Удільняє стипендії студуючій молоді;
- Удержує вакаційну оселю „Союзівку”;

ВСТУПАЙТЕ В ЧЛЕНИ УНС!
ЗАБЕЗПЕЧІТЬСЯ
І БУДЬТЕ
ЗАБЕЗПЕЧЕНІ!

Українська Будівля — Ukrainian Building

- Offers 18 types of life insurance protection;
- There is no limit to the amount of insurance;
- Pays out high dividends on certificates;
- Publishes the “Svoboda” daily, the English-language “Ukrainian Weekly” and the children’s magazine “Veselka” (The Rainbow);
- Provides scholarships for students;
- Owns the beautiful estate Soyuzivka.

JOIN THE UNA —
INSURE YOURSELF
AND BE SAFE!

**УКРАЇНСЬКА
ФЕДЕРАЛЬНА КРЕДИТОВА
КООПЕРАТИВА
«САМОПОМІЧ»**

в Нью-Йорку

вітає

СЛАВНУ КОБЗАРСЬКУ РОДИНУ

**з її небуденними успіхами в праці
над збереженням кобзарського мистецтва —
гордості українського народу,**

висловлюючи зокрема найвище признание

НАШІЙ МОЛОДІ,

що з посвятою включилася в ряди

КОБЗАРСЬКОГО БРАТСТВА

* * *

Ця найстарша й найбільша

УКРАЇНСЬКА КРЕДИТІВКА В АМЕРИЦІ

все готова

служити усіми банковими послугами

НАШИМ БАНДУРИСТАМ ТА ЇХНІМ РОДИНАМ

на найбільше корисних умовах,

що їх кредитівка дає своїм членам.

**Self Reliance (N. Y.) Federal Credit Union
108 Second Avenue, New York, N. Y. 10003.
Tel. (212) 473-7310.**

KOWBASNIUK TRAVEL AGENCY

Your leading Ukrainian — American Travel Agency

Established 1920

Cruises • Hotels • Foreign & Domestic Tours

Car Rentals

Immigration and Visitor Documentation

UKRAINE and EUROPE SPECIALISTS

Vera Kowbasniuk Shumeyko
President

Anthony Shumeyko
Insurance Broker

157 Second Avenue
New York, N.Y. 10003

ЗМІСТ

МИХАЙЛО ПИРСЬКИЙ	1
СЛ. П. ВАСИЛЬ КАЧУРАК	2
ТАМ, ДЕ БАНДУРА Є НАЙБІЛЬШОЮ МРІЄЮ	4
БАНДУРА В УКРАЇНІ СЬОГОДНІ	8
Б.Р. — УКРАЇНСЬКЕ КОБЗАРСТВО	11
Гнат Хоткевич — БАНДУРА ТА ЇЇ МОЖЛИВОСТІ	15
М. Чорний — ВСЛІД ЗА БАНДУРАМИ ДО ПІВДЕННОЇ АМЕРИКИ	22
Nick Czorny — BANDURA TRAIL TO SOUTH AMERICA	29
Віктор Мішалов — ПОЧАТКОВИЙ КУРС ГРИ НА БАНДУРІ ХАРКІВСЬКИМ СПОСОБОМ	32
Victor Mishalov — THE KHARKIV STYLE: AN INTRODUCTION	34
Christopher M. Bellitto — IN TUNE WITH PAST	36
Roman Ritachka — HINDRANCE TO GROWTH OR — NECESSITY FOR GROWTH?	38
ПЕРЕЄМНИКИ МАЙСТРІВ БАНДУРИ	41
П.Г. — ВАСИЛЬ ГІРИЧ	45
Р.Н. — VASYL' HIRYCH	45
В.К. — У МІСІОНЕС РОСТУТЬ МОЛОДІ БАНДУРИСТИ	46
о. Василь Цимбалістий, ЧСВВ — БАНДУРА І БАНДУРИСТ Ю. КИТАСТИЙ У ПРУДЕНТОПОЛІСІ	49
Ольга Корчагін — КУРС ГРИ НА БАНДУРІ В ПРУДЕНТОПОЛІСІ	50
В. Барка — ПРЕКРАСНИЙ КОНЦЕРТ	53
БАНДУРА В....	54
А. Горняткевич — ПО ПЛАТІВКАХ І КАСЕТАХ	55
PHOENIX BANDURISTS	57
ПОДАЙМО РУКУ МОЛОДИМ БАНДУРИСТАМ	59

SCHOOL OF BANDURA
84-82 164th Street
Jamaica, N. Y. 11432